

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр
Освітній рівень

Галузь знань 07 Управління і адміністрування

Спеціальність 071 Облік і оподаткування

На тему Облік, контроль та оподаткування віртуальних активів на прикладі ТОВ «Мальта ЛТД», м. Хмельницький

Шифр ДРОО. 000000.01.07.00

Виконав: студент 2 курсу група ОАм-20-1 _____ О.М. Мельничук
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник _____ Л.В. Скоробогата
Підпис, дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю
Зав. кафедри обліку,
аудиту та оподаткування _____ Л.В. Скоробогата
_____ 2021 Підпис

Хмельницький, 2021

ЗМІСТ	С.
Вступ.....	5
1 Віртуальні активи як об’єкт обліку, контролю та оподаткування: концептуальні та прикладні аспекти	11
1.1 Провідні концепції ідентифікації віртуальних активів за умов діджиталізації обліково-аналітичного забезпечення бізнес-адміністрування.....	11
1.2 Юридичні засади та правові доктрини обліку та контролю операцій з віртуальними активами	19
2 Дослідження методичних та процедурних аспектів системи обліку та оподаткування операцій з віртуальними активами на прикладі ТОВ «Мальта ЛТД».....	34
2.1 Методика обліку та процедури фінансова звітність по операціям з віртуальними активами	34
2.2 Формалізація методичного забезпечення механізму оподаткування операцій з віртуальними активами на прикладі ТОВ «Мальта ЛТД».....	47
3 Удосконалення облікової та податкової моделі адміністрування операцій з віртуальними активами	54
3.1 Стандартизація та гармонізація процедур обліку операцій з віртуальними активами в контексті діджиталізації бізнесу.....	54
3.2 Трансформація механізму оподаткування операцій з віртуальними активами.....	70
3.3 Аудит операцій з віртуальними активами в контексті адміністрування фінансової безпеки	80
Висновки.....	88
Перелік джерел посилання.....	91
Додаток А Положення щодо бухгалтерського обліку «Віртуальні активи» ТОВ «Мальта ЛТД».....	
Додаток Б Робочі документи з обліку та звітності по операціям з віртуальними активами ТОВ «Мальта ЛТД».....	

ВСТУП

Активна євроінтеграція економіки України на основі міжнародних положень, концептуальних нормативів та Директив ЄС, функціонування національних підприємств у глобальному середовищі передбачають безперервний рух цифрових активів та постійний розвиток інновацій, зокрема новітніх технологій блокчейн, тому їх слід сприймати як важливий інвестиційний актив та важливий результат діяльності підприємств. Інтенсивний розвиток цифрових технологій та масштабні темпи глобалізації національної економіки призвели до нарощування цифрових потоків, що впливає на регулярне зростання обсягу операцій з цифровими активами.

Необхідність дослідження обліку, державного аудиту та оподаткування операцій з цифровими активами обумовлюється низкою інституційних змін у технологічній, правовій, економічній сферах та утворенням цифрової системи діджиталізації фінансів. Інновації відіграють провідну роль у розвитку цифрових технологій, вони є потужною силою, що трансформує цифрову економічну систему, її базові інституції та прикладні інструменти. Початок століття характеризується спалахом глобальної комп'ютеризації, діджиталізації та цифрового інтелекту, коли насамперед постає проблема кібер та фінансової безпеки як на економічному так і соціальному рівнях. Усі ці інновації є головною передумовою та, насамперед, наслідком розвитку глобальної економіки з її фронтальною частиною – технологією блокчейн та віртуальними активами.

Відсутність нормативно-правового впорядкування обліку, незалежного контролю та оподаткування операцій з віртуальними активами є складовою більш фундаментальної наукової проблеми, а саме, типізації економіки країни. Відсутність системного контролю за цим процесом сприяє легалізації сумнівно отриманих коштів. Вирішення цієї проблеми, як очікується, дозволить зменшити рівень прихованої економіки України, збільшити реальну базу оподаткування та сформувати інвестиційні активи, необхідні для відновлення та стабільного зростання економіки. Крім того, визнання віртуальних активів дозволить зробити такий сектор контрольованим в Україні.

Становлення методики фінансового обліку, незалежного контролю та оподаткування фінансових активів відбулося в межах відомих облікових шкіл. Слід відмітити вагомий внесок у розвиток фінансового обліку, незалежного контролю та оподаткування операцій з віртуальними активами відомих закордонних науковців, зокрема: З. Алкашрі, Л. Атлас, Х. Арсланян, Т. Анкенбранд, К. Берніске, К. Бемейя, Д. Бієрі, Д. Бренер, Х. Бірмен, Є. Бури, Б. Грехем, К. Гіммер, Р. Гупта, Г. Гаярдо, А. Ділек, Є. Дениз, Г. Капорале, А. Коломб, Р. Кортіво, А. Лахиани, М. Лейч, М. Майнеллі, М. Мінутоло, О. Матанович, М. Метью, Дж. Мазер, Б. Нідлз, К. Кумар, П. Раджакумарі, П. Хамсагаяті, Н. Самсудін, Н. Разалі, Х. Набілу, А. Прум, Е. Сікст, М. Шахбаз, С. Корбет, Г. Макх'ю, А. Міган, В. Крістіянполлер, Т. Текер, Дж. Татар, А. Фахмі, Ф. Фішер, Дж. Хоенер, Т. Харджоно, К. Шаалан.

Питання, пов'язані з формуванням теоретичних засад та моделей до проблеми сутності віртуальних активів, розглядали провідні науковці фундаментальної теорії, такі як: Базилевич В., Варналій З., Кричевська Т., Лютий І. та інші.

Розробкою концептуальних питань щодо методологічних засад до фінансового обліку, публічної звітності та економічного контролю віртуальних активів займалися такі вітчизняні науковці, як: Р. Ф. Бруханський, С. В. Голов, Н. О. Гура, І. А. Дерун, Н. І. Дорош, І. К. Дрозд, Г. І. Купалова, О. С. Новак, А. В. Озеран, Г. В. Олійник, О. М. Петрук, О. Л. Пластун, І. В. Спільник, Т. О. Тарасова, В. А. Фостолович, А. О. Черчата, В. Г. Швець.

Враховуючи високу цінність наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців, залишилася низка питань, які потребують подальшого розкриття: уточнення сутності категоріального апарату (цифрові активи, цифрових валюта, цифрові токени); визначення місця цифрових активів у бухгалтерському обліку; поглиблення їх класифікації; удосконалення методики обліку, контролю та оподаткування операцій з віртуальними активами; відображення цифрових активів у фінансовій звітності.

Тому доцільно відображати її у обліку в залежності від тих провідних функцій, які вона виконує у цей період часу, іншими словами чому цифрова валюта утримується суб'єктом господарювання або агентом відповідно до

принципу публічного обліку – превалювання економічної сутності над формою. Важливість, на нашу думку, наукова та практична сутність окреслених проблем, а також об'єктивна та нагальна обумовленість їх практичної реалізації визначили вибір проблеми, мету та предмет дослідження.

Метою дипломної роботи є систематизація теоретичних, методологічних, а також процедурних аспектів обліку, державного контролю та оподаткування низки операцій з віртуальними активами, а також глибока розробка практичних та методичних рекомендацій щодо їх повного удосконалення в умовах невизначеності мережевого середовища та становлення доктрини інноваційного розвитку цифрової фінансової системи.

Відповідно до заявленої мети нами сформульовано певні завдання, які, на нашу думку спрямовані на швидке виконання:

- визначити економічно-правову сутність віртуальних активів у системі бухгалтерського обліку, державного контролю та фіскального оподаткування, дослідити їх роль і значення;
- поглибити наповнення терміну цифрових активів у системі публічного обліку, державного контролю та фіскального оподаткування;
- удосконалити нормативно-правове регламентування публічного обліку та державного контролю операцій з віртуальними активами;
- встановити провідне місце віртуальних активів у системі публічного обліку та інтегрованої звітності;
- запропонувати зрозумілі шляхи вдосконалення організації публічного обліку операцій з віртуальними активами та показати шлях їх відображення у інтегрованій звітності;
- сформулювати професійні пропозиції щодо принципового удосконалення типової методики обліку операцій з віртуальними активами на основі їх швидкої гармонізації та стандартизації;
- визначити загальні теоретичні основи та економіко-правове забезпечення фіскального оподаткування операцій з віртуальними активами в національній економіці;

– сформулювати чіткі напрями удосконалення фіскального оподаткування операцій з віртуальними активами в національній економіці;

– розкрити методика незалежного аудиту операцій з віртуальними активами як елемента державного контролю та розробити нові аудиторські процедури щодо господарських операцій з віртуальними активами;

Об'єктом дослідження роботи виступили віртуальні активи і господарські операції, пов'язані з їх формуванням і використанням ресурсів ТзОВ «Мальта Лтд».

Предметом наукового дослідження є теоретико-методологічні та процедурно-організаційні аспекти обліку, фіскального оподаткування та фінансового контролю операцій з віртуальними активами на прикладі ТзОВ «Мальта Лтд».

Інформаційною базою дипломної роботи є: наукові дослідження (монографії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, публічні матеріали науково-практичних конференцій); інформаційно-правові довідники з регулювання порядку ведення публічного обліку і формування публічної звітності в національній економіці; офіційні масиви інформації ДС статистики України; популярні та консультаційно-інформаційні публікації професійних організацій і наукових осередків; спеціалізовані та професійні фахові інтернет-портали; незалежні результати анкетувань управлінського персоналу, зібрані кафедрою у процесі досліджень. Інформаційною базою для наведеного дослідження також стали веб-сайти суб'єктів господарювання, чиї цифрові криптотокени досліджувались в цій роботі, матеріали досліджень міжнародних аудиторських фірм, та фінансова звітність ТзОВ «Мальта Лтд».

Наукові результатів роботи полягає у розробці сучасних теоретико-методичних та організаційно-практичних положень фінансового обліку, незалежного контролю та фіскального оподаткування операцій з віртуальними активами. Основні положення дипломної роботи, що формують її наукову новизну, а також виносяться на захист наступні:

– удосконалено визначення сутності віртуальних активів у публічному обліку, незалежному контролі та фіскальному оподаткуванні в частині розширення функціональних ознак: технологія розподіленого незалежного реєстру, використання нового криптографічного алгоритму, пряма та синхронна взаємодія двох сторін без прямої участі посередників мережі. Уточнене визначення надає можливість підвищити аналітичну точність, об'єктивність та достовірність фінансової інформації про віртуальні активи, яка відображена у публічній звітності;

– запропоновано визначення віртуальних активів через пряме виокремлення нових типових ознак: напрям використання, рівень децентралізації, тип виникнення, архетип, сама галузь певного існування і мета повного володіння, що підвищить прозорість та аналітичність облікової інформації в системі публічного обліку підприємства й дозволить, на нашу думку, розробити і реалізувати методіку публічного обліку, незалежного контролю та фіскального оподаткування кожного окремого їх виду;

– розробити методіку оцінки поточної справедливої вартості віртуальних активів у публічному обліку відповідно до норм міжнародних стандартів за рахунок творчого використання концепції ієрархії первісної вартості до віртуальних активів з метою відображення як можна повної та достовірної інформації у публічній звітності. Це дозволить, на нашу думку, підвищити якість та точність облікової оцінки справедливої вартості віртуальних активів для потреб адміністрування та управління;

– обґрунтовані методичні аспекти складання публічної звітності в частині виокремлення інноваційної системи показників, що відображені у трансформованому звіті про рух віртуальних активів, та система уточнення облікової інформації у примітках до публічної звітності за такими параметрами: обсяг поточних операцій з віртуальними активами, їх економічна природа та правова суть; облікова політика та професійні судження; методи розрахунку та оцінки поточної справедливої вартості; джерела облікової оцінки рівня невизначеності; поточні ризики щодо операцій

з віртуальними активами та адміністративні способи управління ними. На нашу думку це підвищить інформативність та корисність публічної звітності для її користувачів;

– запропоновані методичні пропозиції до фіскального оподаткування операцій з віртуальними активами в національній економіці в частині визначення реальної податкової бази операцій з віртуальними активами (як окремого оподаткованого результату цих операцій) та ставок поточного оподаткування, що сприятиме, на нашу думку, формуванню ефективної та справедливої податкової політики в глобальному розумінні щодо оподаткування операцій з цифровими активами;

– обґрунтовані методичні аспекти незалежного контролю операцій з віртуальними та цифровими активами в частині розробки комплексної фінансової матриці ризиків та економічних контролів відповідно до норм міжнародних стандартів державного аудиту у випадках визначених глобальних ризиків (втрата крипто гаманця, е-шахрайство, мережева кібератака, введення нових фіскальних вимог законодавства, зміна поточної вартості цифрових активів та інше), що поглиблює, на нашу думку, рівень поінформованості внутрішнього управлінського персоналу;

Практичне важливе значення результатів, що одержано в роботі полягає у методичному узагальненні та прикладній спрямованості нових теоретичних положень і підходів, які викладені у роботі. Їх цільове використання, на нашу думку, має сприяти розвитку теоретико-концептуальних та організаційно-процедурних положень фінансового обліку, контролю операцій з віртуальними активами.

Основні результати дослідження були апробовані на міжнародній науково-практичній конференції «XII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління економічними системами: концепції, стратегії та інновації розвитку» (м. Хмельницький, 19-20 червня 2020 р. – Хмельницький національний університет) та опубліковано в одній науковій роботі – у збірнику наукових праць : тезах доповідей на конференціях загальним обсягом 0,12 друк. арк., з яких автору належить 0,03 друк. арк.

1 Віртуальні активи як об'єкт обліку, контролю та оподаткування: концептуальні та прикладні аспекти

1.1 Провідні концепції ідентифікації віртуальних активів за умов діджиталізації обліково-аналітичного забезпечення бізнес-адміністрування

Швидкі темпи та нові тенденції розвитку цифрової економіки, інституційний потенціал соціальних, цифрових, мобільних технологій, технологій оцінки даних призвели до кардинальних трансформаційних зрушень у фінансовій, економічній сферах, у податковому управлінні. Усі ці аспекти послугували стимулом щодо розвитку чергового етапу зраненої економіки, виникнення моделі децентралізованих фінансів, невід'ємними інструментами та елементами якої є: DLT - технологія розподіленого незалежного реєстру, е-технологія блокчейн, цифрових валюта тощо. Існують наявні позитивні факти використання інструментів цифрових технологій, наприклад, у процедурах державних за купівель та оформлення майнових прав з використанням е-технології блокчейн.

Перспективним вважається запровадження технології розподіленого незалежного реєстру, що є більш ширшим поняттям, ніж е-технологія блокчейн. DLT – це нова технологія, що використовує базу е-даних, яка охоплює кілька елементів або обчислювальних об'єктів. Відповідний об'єкт відтворює і зберігає точну копію документу та оновлюється автоматично. Основними параметрами е-технології незалежного розподіленого реєстру виступає: використання елементарної криптографії, розподілена е-природа алгоритму та механізм синхронізації. Головним в DLT, насамперед, була її авторизація, оскільки, як відомо, контроль за е-реєстром мають право декілька або майже усі агенти мережі (в чіткій залежності від самого типу розподіленого е-реєстру).

Фінансова спільнота Англії у вересні 2014 р. розробила базовий документ «Інновації у платіжних технологіях і поява цифрових валют» [37], де основна увага була спрямована на проблеми криптографії та е-технології блокчейн. У квітні 2017 р. Управління незалежного фінансового регулювання і нагляду, яке проводить

регулювання та моніторинг фінансового сектора у Англії, оприлюднило офіційний звіт, присвячений е-технології розподілених незалежних реєстрів (DLT) та сформулювало виклики та додаткові можливості, пов'язані із цією е-технологією.

Вітчизняні провідні науковці також приділили, насамперед, значну увагу визначенню та дослідженню сутності е-технології розподіленого незалежного реєстру та його функції у фінансово-економічній галузі. Кричевська О. також визначає DLT – як універсальний підхід до запису і трансляції даних серед багатьох е-реєстрів цифрових даних, кожен з яких, як правило, містить аналогічні е-записи і спільно підтримується і своєчасно контролюється розподіленою незалежною мережею комп'ютерних хабів. Доронін І. вказує, що DLT-технологія виникла як результат технічного розвитку та розширення сфери мережевих технологій, при цьому, особливу увагу автор сконцентрував на блокчейні, як одному із перспективних напрямів е-технології незалежного розподіленого реєстру. Науковець зазначає, що саме блокчейн – це е-технологія, що вбудована в основу віртуальних активів.

Блокчейн, насамперед, є лише одним із окремих видів е-технології розподіленого незалежного реєстру, що використовує окремий ланцюжок окремих блоків для забезпечення відповідного розподіленого контенту. Кожен відповідний блокчейн є незалежним реєстром, але, зовсім, не кожен розподілений е-реєстр є блокчейном. Історично його офіційне виникнення констатують у 2008 році, коли блокчейн було вперше застосовано як цілком репліковано незалежну розподілену базу е-даних, яка фактично була прописана у алгоритмі першої цифрової валюти – Bitcoin. У 2018 році КМУ прийняв Концепцію негайного розвитку цифрової (нової) економіки та суспільства держави та розробив план заходів щодо її реалізації, де вперше зазначено, що блокчейн – це нова концепція, яка може трансформувати публічне управління в таких сферах, як оформлення майнових прав, правосуддя, персоніфікація особи. Як технологія повної довіри блокчейн у публічному секторі використовується для електронних опитувань, петицій, голосування та інших сервісів електронного державотворення. Блокчейн реалізує високотехнологічні алгоритми захисту цілісності та захищеності інформації та гарантує створення фіскальної системи електронного адміністрування.

Науково доведено, що відкритість, симетричність ринку та надійний захист інвесторів є, безперечно, важливим чинником для забезпечення зростання інновацій та активізації надходження фінансових інвестицій в країні.

Останніми часом, як відомо, з'являється все більше наукової літератури про таку технологію, як блокчейн, а саме про те, як її доречно використати в різних інституціях економіки, зокрема у фінансовому обліку. Так, Атлас Л. та інші його послідовники досліджували різні відомі форми, які може, як відомо, набути інформація внаслідок процедур токенізації, зокрема: типи е-власності, е-ідентифікація, е-угода та інше. Арсланян Х. та співавтор Фішер Ф. дослідили структуру загальної е-системи віртуальних активів у блокчейні та отримали висновки, що віртуальні активи існують у специфічній інтелектуальній системі із використанням мережевих технологій розподіленої матриці, що суттєво зменшує набір посередників на цифрового ринку [38].

Отже, під базовою системою блокчейн, на нашу думку, слід розуміти вид мережевих технологій розподіленого незалежного реєстру у вигляді вибудованої безперервної незалежної послідовності е-блоків за мережевими правилами, що містять унікальну інформацію, де е-блок транзакцій є спеціальною структурованою одиницею для електронного запису транзакцій в мережевій системі, що містить у собі, головне, набір унікальної інформації, згідно вимог існуючої системи блокчейн.

Е-блок можна визначити як одиницю цифрового коду, яка виконує функцію мережевого сховища е-даних про всі суттєві зміни інформації, напряду пов'язаної з цими е-даними. Сформований е-блок періодично перевіряється учасниками мережі та. Крім того, за їх згодою він приєднується до загальної системи. Після цього, як правило, змінити інформацію, представлену в е-блоці, майже неможливо. Кожен е-блок, зокрема, може зберігати різну інформацію, а саме: від елементарного списку усіх транзакцій до професійного закритого алгоритму дій. Головними перевагами є прозорість таких алгоритмів проведення транзакцій, а також рівний доступ до усієї інформації агентів процесу. Блокчейн є незалежною системою, що усуває можливість повного знищення даних (адже будь-який учасник має дубль виконаних транзакцій у мережі).

Провідним інструментом цифрової економіки, який використовує мережеві технології (DLT та блокчейн), є віртуальні активи. Проте, незважаючи на те, що більшість суб'єктів вже починають приймати віртуальні активи, а саме, цифрової валюти як альтернативний платіжний засіб, поняття віртуальних активів досі залишається невизначеним. Градус уваги до нового типу інтелектуальних активів посилюється із зростанням поінформованості суспільства про механізм DLT та становлення первинної пропозиції е-готівки як модифікованої форми краудфандингу.

Численні дослідження були призначені, насамперед, визначенню поняття віртуальних активів. Зокрема, Гіммер К. виявив різницю впливу юридичних прав та обов'язків, пов'язаних з різними типами віртуальних активів, на їх концептуальне відображення у бухгалтерському обліку, сформулював та застосував відповідні постулати обліку для нового віртуального класу традиційних активів. Набілу Х. та Прум А. [48, с. 55] дослідили вплив віртуальних активів на кредитно-банківську, фінанси-фіскальну та грошово-валютну системи та систематизували підхід до публічного регулювання віртуальних активів на рівні місцевих органів влади. Мазер Дж. описав окремі види віртуальних активів, а саме цифрову валюту, яку ідентифікував як цифровий актив, що використовує криптографію, технологію електронного шифрування, для забезпечення кібербезпеки персональної та публічної інформації.

Бруханський Р. та Спільник В. [2, с. 155] дослідили можливість інсталяції віртуальних активів у систему обліку та публічної звітності. Науковці зазначили, що існує нагальна потреба у створенні принципово нового класу нетто-активів у системі бухгалтерського обліку.

Колектив науковців - Петрук О. та О. С. Новак О. [17, с. 48] з'ясували сутність віртуальних активів як окремого виду інтелектуальних активів, та її відображення у публічній звітності. На їх погляд за певних глобалізації економіки віртуальні активи у вигляді цифрових валют будуть включатися до загальної грошової маси за агрегатним методом у статусі квазігрошей. Дерун І. та Склярчук О [4, с. 167] дослідили класифікацію віртуальних активів та провели їх аналіз на прикладі цифрових валют.

Більшість авторів виділяють лише цифрову валюту, що є лише одним з видів віртуальних активів. Так, Фостолович В. [32] обґрунтував необхідність розробки єдиного підходу до фінансового обліку цифрових валют. Мельниченко О. [9, с. 67-69] описав цифрову валюту як цифровий віртуальний актив, оцінка якого відбувається у будь-якій валюті в залежності від сфери її використання. Вчений Лубенець І. [8] розглянув цифрову валюту, як вид цифрового віртуального активу, створеного шляхом складних функцій, яку легко перевірити відповідними математичними процедурами, в основі зростання якої є головний принцип, а саме, доказ виконання роботи.

Група аналітиків FATF, які займаються розробкою фінансових заходів щодо запобігання фінансуванню тероризму ідентифікує крипто активи саме як віртуальні активи та пропонує їх визначення: «...цифрове представлення вартості, щодо якого можна здійснювати цифровий обмін або використовувати їх для платежів чи інвестицій. Вони включають як конвертовані та неконвертовані види, так і централізовані та децентралізовані форми, а також активи отримані шляхом ICO...» [47].

В Україні 2.02.20 р. було ухвалено Закон «Про віртуальні активи», у якому передбачено, що «...віртуальні активи представлені у вигляді сукупності електронних даних, які мають внутрішню вартість та функціонують в системі обігу віртуальних активів» [21]. У Законі відсутнє визначення таких поширених термінів, як цифрових валюта чи цифрові активи. Також ці моменти щодо віртуальних активів у системі фінансового обліку та оподаткування також чекають на додаткові дослідження. Чинна класифікація, а саме поділ на забезпечені та незабезпечені віртуальні активи, яка розроблена в категоріях цивільного законодавства є занадто простою, щоб охопити усі наявні види віртуальних активів.

Відповідно, термін «віртуальні активи» активно використовується, проте за сучасних умов немає універсального його визначення. Для контролю за інноваційним видом віртуальних активів профільні інституції, що встановлюють СФЗ в Європейському Союзі та Сполучених Штатах Америки, оприлюднили базові дефініції у цифровій галузі (Додаток А).

Згідно проведених досліджень, визначення, які містяться у офіційних номартивних документах, мають формальний характер, проте усі фахівці визначають обов'язкові характеристики як: приватний характер цифрового активу, використання елементів криптографії та DLT. Інституції у статусі ECB, ESMA демонструють схожі визначення та ідентифікують віртуальний актив як новий клас активу, який працює у цифровому форматі, використовує процедури криптографію, та не містить фінансової вимоги або не означає будь-яких зобов'язань щодо персоніфікованої юридичної особи [41]. Глобальна аудиторська компанія Ernst & Young сприймає віртуальні активи як цифрові е-активи, визнані у розподіленій е-книзі, де розподілена е-книга є інформаційною базою е-даних, яка транслюється по певним вузлам або спеціальним пристроям [43].

Таким чином, на підставі проведеного дослідження необхідно сформулювати власне визначення: віртуальні активи – це цифрові активи, створені на базі криптографію, та забезпечують пряму взаємодію усіх сторін без участі посередників у незалежній мережі та технологію розподіленого незалежного реєстру, яка визначає процедуру створення нових е-блоків, перевіряє е-транзакції та гарантує безпеку е-транзакцій без участі посередників. Наведене визначення є прийнятним для потреб фінансового обліку та звітності, що буде використане при наповненні методики оцінки віртуальних активів та їх відображення у публічній звітності. Отже, віртуальні активи забезпечують діджиталізацію галузей, гарантують безпеку е-транзакцій без втручання будь-яких посередників за рахунок використання процедур криптографії та унікальної мережі, і, головне, суттєво зменшують витрати. Віртуальні активи становлять інноваційний, швидкозростаючий, проте все ще досить загадковий клас активів.

Дослідники з бухгалтерського обліку активно відреагували на виникнення неоднозначного об'єкта обліку і були подані рекомендації щодо визначення природи віртуальних активів. Так, Новак О. в співпраці з Петрук О. [17, с. 52] розглядають віртуальні активи як довгострокові фінансові інвестиції незалежних агентів, якщо зберігається умова інвестування коштів у квазівалюту на термін більше року, з метою отримання, в принципі, спекулятивного доходу.

У випадку, якщо віртуальна валюта утримується для перепродажу, або буде суб'єктом господарювання реалізовуватися в операціях поточного обміну, саме тому її класифікують як іншу оперативну фінансову інвестицію [16, с. 60].

За даними фінансистів віртуальна валюта – це вид віртуальних активів, в якому використовуються анонімні мережі і технічно доступні журнали реєстрації е-угод, а фундаментальні ідеї криптографії інтегровані в них з грошово-валютною системою заради ідеї створити надійну, розподільчу та потенційно незалежну віртуальну валюту [44].

Слід звернути увагу на те, що на сьогодні віртуальну валюту не можна примітивно ототожнювати з грошовими коштами. Аргументи наступі: не існує її єдиного персоніфікованого емітента; фактично не контрольована будь-якою державою. Юридичний статус готівки виписаний у нормах «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [28]. «...Готівка є грошовими знаками національної валюти України (банкноти і монети, у тому числі розмінні, обігові, пам'ятні монети, які є платіжними засобами)...» [28].

Характерно, що у фінансовому контексті під готівкою розуміють національну валюту та іноземну валюту у статусі грошових коштів, де монета України – це монетарні знаки у вигляді банкнот, монет, казначейських паперів, та в інших субстанціях, що знаходяться в обігу та є легітимним платіжним засобом на території країни, а також усунуті з обігу або такі, що усуваються з нього, проте підлягають вільному обміну на грошові ресурси, які знаходяться в обігу; ресурси, що знаходяться на банківських рахунках, або інвестуються у вигляді капітальних внесків до різних кредитно-фінансових установ на території України; платіжні акцептовані документи та інші біржові цінні папери, номіновані у валюті України.

Сучасна концепція грошової теорії оперує трьома аспектами до тлумачення грошей – це економічно-функціональний, монетарно-еквівалентний і фінансово-портфельний [1, с. 295]. Відповідно до першого, економічно-функціонального підходу, віртуальна валюта має оптимальним чином виконувати п'ять основних

функцій: як засіб накопичення, як міра вартості, як засіб платежу, звичайно як засіб обігу і нарешті як світові гроші

Отже формально віртуальні активи частину функцій грошей, теоретично виконують (як засіб платежу та, у певних випадках, – як міра вартості). Зокрема, цифрову валюту як засіб платежу, власне, визнає велика кількість компаній (система-AirBaltic, система-Microsoft, система-Innovacs, система-Dell, система-Galactic, система-Virgin Galactic інші).

Достатньо потужним, на наш погляд, стимулом у розвитку системи Bitcoin виступила її включення як прийнятного засобу оплати угод від світового онлайн-магазину «eBay». Проте, якщо врахувати, що цифрова валюта знаходиться на наступному етапі розвитку, зрозуміло, що вона не може надійно виконувати важливу функцію заощадження. Саме на етапі активних публічних торгів існує значний виклик втрати вартості.

За умов другого, монетарно-еквівалентного підходу, цифрова валюта, як субстанція віртуальних активів виступає специфічним ресурсом, що обмінюється без формальних обмежень на реальний товар.

Таким чином, віртуальні активи є принципово новим об'єктом бухгалтерського обліку, який є ідентифікованим активом, адже існує об'єктивний потенціал забезпечення економічних вигід, наявні публічні права на цей актив, а також вони цілком контролюються власником.

Віртуальні активи – це цифрові активи, що специфічні та функціонують за допомогою е-технології розподіленого незалежного реєстру, використовують алгоритми криптографії, а також пряму взаємодію усіх сторін (або агентів) без участі посередників в анонімній мережі. Зважаючи на велику кількість видів віртуальних активів, методика їх бухгалтерського обліку, як свідчать проведені дослідження, має гуртуватися навколо внутрішніх характеристик кожного окремого їх виду.

1.2 Юридичні засади та правові доктрини обліку та контролю операцій з віртуальними активами

З метою системної уніфікації та гнучкої стандартизації процедур ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності на рівні держави здійснюється публічне управління обліком і звітністю. Фундаментальне нормативно-правове регламентування обліку та контролю віртуальних активів та їх фінансових потоків складають «Конституція України» [7], «Цивільний кодекс України» [33], «Господарський кодекс України» [3], «Податковий кодекс України» [19], «Закон України «Про віртуальні активи»» [21], «Закон України «Про інформацію»» [23], «Закон України «Про захист персональних даних»» [22], «Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»» [20] та інші. Публічне адміністрування в питанні обігу віртуальних активів наразі патрунується «Міністерством цифрової трансформації України» [18], а також ситуативно - Національним Банком України.

У міжнародній практиці відсутня уніфікована методика визначення юридичної природи та статусу віртуальних активів. Відповідно, держава самостійно проголошує, чим виступають віртуальні активи в межах дії національного законодавства, як система бюрократії та фіскального оподатковуються операції з ними.

Таким чином, адміністратори традиційно використовували різні категорії для позначення віртуальних активів у офіційних нормативних документах. Протягом останнього десятиріччя найбільше у регуляторних документах використовувалось поняття «цифрової валюти»; або «віртуальні валюти»; або «цифрові валюти». Наведені категорії мали схожі означення та відповідають, в принципі, сучасному розумінню концепції формалізації віртуальних активів. Починаючи з 2019 року і до цього часу більшість світових регуляторів почали використовувати категорію «віртуальні активи», що пояснюється швидкою віртуалізацією глобальної економіки, розвитком цифрових інструментів та DTL-технологій.

Так, для 2020-2021 рр. проглядається певна тенденція у формуванні структури термінології: категорія «цифрові активи» згадується у 42% праць, термін «віртуальні валюти» – у 15%, поняття «DLT актив» – 11%, категорія «віртуальний актив» – 7%, поняття «цифрових валюта» – 7%, та інші е-активи – у 18% джерел [46].

Профільні інституції ЄС у своїх базових документах формально використовували категорію «віртуальна валюта», особливо підкреслюючи платіжну функцію цифрової валюти. Так, зокрема, у п'ятій директиві ЄС, а саме, у боротьбі з відмиванням нелегальних коштів все ще використовується термін «цифрова або віртуальна валюта», який, зокрема, визначається як: «цифрове або електронне представлення вартості, яке не забезпечується центральним банком або публічним державним органом, не має офіційної центральної емісії та законного юридичного статусу офіційної валюти або реальних грошей, але приймаються окремими фізичними та офіційними юридичними особами як повноцінний засіб обміну. Цю цифрову віртуальну валюту можна вільно передавати, надійно зберігати та активно торгувати нею в новому електронному вигляді» [46].

Проте, останні документи ЄС вживають термін «віртуальні активи» як більш універсальний та системний термін, що включає, крім усього, віртуальні валюти, що фактично є цифрових валютами. Зокрема, у 2019 р. фахівці Європейського управління з ринкових цінних паперів ввело у свої нормативи поняття віртуальних активів, із визначенням їх статусу у формі: «тип ідентифікованого персонального активу, який у першу чергу походить від алгоритму криптографії та технології розподіленого незалежного реєстру або подібної е - технології» [40]. Міжнародна спільнота використовує таке визначення для формалізації як «віртуальних валют» в цілому, так, зокрема і «цифрових токенів».

При цьому, офіційний погляд міжнародних наглядових установ щодо віртуальних активів була викладена у 2018 році, а саме, були висвітлені ризики, пов'язані з діяльністю щодо використання віртуальних активів. Аналітичні звіти про віртуальні активи оцінили гнучкість та придатність законодавства у рамках своїх відповідних повноважень.

Міжнародні інституції з питань регулювання ринків цифрової валюти надали рекомендації щодо нормативно-правових інструментів ЄС, які, на їх думку, можуть бути застосовані до звичайної діяльності у частині операцій з віртуальними активами, які. На нашу думку, краще кваліфікуються як фінансові інструменти.

Віртуальні активи, на які поширюються ознаки фінансових інструментів, мають регулюватися, на нашу думку, певними міжнародними нормативними актами: «Директива ЄС про прозорість» [42]; «Директива ЄС про зловживання ринком» [39]; «Положення ЄС про Центральні депозитарії цінних паперів» [40] та інші.

Дослідження європейської практика свідчить про масштабність підходів до концептуально-правового регламентування операцій з віртуальними активами. Зокрема, Японія сприймає Bitcoin цінністю, подібною до ідентифікованих активів, Австралія – легітимною власністю, а в цей час Канада особливим нематеріальним активом. Під час обґрунтування правового профілю різних видів віртуальних активів певна держава наставляється нормами профільного інституційного законодавства [46, с. 145].

Інституційно-правове забезпечення операцій з віртуальними активами здійснює потужний імпульс на розвиток інформаційного сектору в країні. За результатами спільних наукових досліджень провідних консалтингових фірми [49], сегмент віртуальної економіки продовжує стрімко розвиватися. За даними аналітичних досліджень провідних наукових шкіл лідерами в списку країн, де розквітає віртуальний сектор, в основному через демократію в його податковому регулюванні є Швейцарія. Вона попала в компанію лідерів завдяки «криптодолині», яка юридично знаходиться в місті Цузі, де, як зазначають, приділяється велика увага технологіям блокчейн, а також Фінтех стартапам. Маленькі країни, а також просто міста, такі як саме Гонконг, саме Гібралтар, саме Мальта або саме Ліхтенштейн, особливо досягли помітних успіхів, трансформуючи моделі саме Сінгапуру та саме Швейцарії, що аргументує постійну необхідність контролю операцій з віртуальними активами на інституційному рівні глобальної економіки і в Україні [50].

В нашій країні практично до листопада 2020 р. правовий статус віртуальних активів формально залишався невизначеним. У 2020 році відбулася законодавча легалізація діяльності підприємств щодо операцій з віртуальними активами, а саме, введення в дію Закону «Про віртуальні активи» [21]. Цей Закон вперше визначив юридичний статус та економічну природу віртуальних активів, агентів-учасників цифрового ринку, та, що особливо важливо, типові правочини з віртуальними активами. Відповідно до юридичного змісту віртуальні активи, на сам перед, було визначено як «нематеріальне майно», та як «певна сукупність е-даних, яка має цифрову форму та внутрішню реальну вартість, при цьому існує в системі обміну віртуальних активів» [21]. У Законі крім того зазначено, що такі активи можуть підтверджувати реальні майнові або немайнові права та, крім того, бути повноцінними об'єктом та суб'єктом цивільного обороту [35, с. 114]. Більше того, згідно норм Закону, віртуальні активи не є повноцінним засобом платежу на території України. За позицією Міністерства цифрової трансформації України вперше було прописано, що цей Закон був прийнятий, на справді, для адміністрування усіх видів цифрових активів, і як в окремому випадку - цифрових валют, а категорія віртуальні активи, виконує роль узагальнюючого терміну.

Крім того у тексті нормативних документів також визначаються питання публічного регулювання щодо господарських операцій з такими новими активами. Провідним органом виконавчої влади з ексклюзивними функціями формування та реалізації публічної політики у питаннях адміністрування діяльності з цифровими активами, безперечно, виступає Міністерство цифрової трансформації.

Окремі фінансові повноваження, в рамках цього Закону, алогічно отримали НБУ й НКЦПФР. Загальні рекомендації щодо процедури фінансового моніторингу, наведені у Законі, відповідають кращому міжнародному досвіду з адміністрування цифрового ринку. Так, мережевий фінансовий моніторинг, по суті має відбуватися у відповідності та з дотримання норм «Стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF)» [45].

Закон про віртуальні активи вже сьогодні потребує принципового удосконалення щодо визначення критеріїв ідентифікації віртуальних активів, їх нормативно-правовий статус та концептуальні ознаки класифікації. Скажімо, до прикладу, багато видів цифрової валюти вже активно використовуються різними країнами як альтернативний засіб платежу. В силу цього доцільно переглянути та доповнити правовий контекст визначення цих видів цифрових активів.

Крім того, типова класифікація, яка подана у документі, є спрощеною (зазначено поділ віртуальних активів на забезпечені та незабезпечені). Неповною мірою документі висвітлено процедуру, підходи та адміністрування інформаційних систем та моделі фінансових послуг, що пов'язані з процесом діджиталізації. Невирішеними завданнями залишаються проблеми фінансового обліку та оподаткування господарських операцій з віртуальними активами.

Через відсутність, зокрема, законодавчого регулювання на міжнародному рівні протягом останніх 5 років провідні інвестори втратили не менше 300 млн. дол. Тому існує, насамперед, гостра необхідність публічного регулювання стихійного ринку віртуальних активів з метою, саме, встановлення основних юридичних, а також організаційних критеріїв в Україні, забезпечення розвитку монетарно-платіжної та мережево-цифрової інфраструктури, що, звісно, забезпечують класичний майнінг та вільний обіг цифрової валюти, захищає права та законні інтереси агентів, які здійснюють створення цифрової валют, та портфельних інвесторів. Відсутність системного контролю за цим складним процесом, звичайно, сприяє частковій легалізації не зовсім законно отриманих коштів. Формальна легалізація віртуальних активів дозволить, на думку авторів, зробити такий вид фінансової активності контрольованим, цілком допоможе зробити віртуальний ринок більш менш прозорим, та, головне, зміцнити довіру до цифрових валютних осередків, а також дасть гарну можливість офіційно декларувати податки з нового напрямку діяльності.

До певних бізнес-процесів сектору віртуальних активів запроваджуються спеціальні вимоги, які встановлені, зокрема, у конкретних царинах права (бюджетно-фінансове, цивільно-адміністративне, фінансово-податкове та інші).

У національній економіці профільне регулювання питань на ринку віртуальних активів наведено лише у Законі «Про віртуальні активи» [21], проте у запроваджених нормативно-правових постулатах:

- відсутні категорії та не детерміновані такі поняття як цифрові активи, цифрові валюти, цифрові е-активи, а також інші (у відповідно до норм Закону застосовується лише дефініція віртуальні активи. Проте визначення потребує принципового удосконалення);
- порушено взаємозв'язок мережевих технології розподіленого незалежного реєстру, алгоритму блокчейн, а також цифрових активів;
- відсутні зрозумілі вимоги до операцій щодо віртуальних активів;
- відсутнє місце цифрових активів в фінансовому обліку, не сформовано методичку бухгалтерського обліку;
- відсутність правил оподаткування операцій щодо віртуальних активів, а також органів адміністрування цим процесом.

Отже, на сьогодні спеціальні правові норми про віртуальні активи потребують доопрацювання та в цілому доцільно постійно розширювати регулювання відносин у законодавстві щодо цифрової економіки.

Таким чином, на сьогодні, ринок віртуальних активів – це галузь, щодо якої офіційна система:

- не прописала спеціальну сферу публічних відносин в межах операцій з цифровими активами, а також не побудовала механізм функціонування такої системи;
- оприлюднила, проте не забезпечила функціонування повноважень в питаннях проведення контролю та адміністрування діяльності на цифровому ринку;
- не повністю визначила конкретні прав, обов'язків та формальні засади визначення відповідальності фізичних, а також юридичних осіб, що приймають участь у діяльності цифрового ринку.

Кабінет міністрів України вперше визначив сутність категорії «алгоритм блокчейн» у документі № 67 від 17.01.2018 р. «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів

щодо її реалізації» [27]. Теорія прописує алгоритм блокчейн як: «програмно-комп'ютерний порядок анонімного публічного або персоналізованого реєстру або бази е-даних, функціонування якої реалізується шляхом взаємодії саме через Інтернет однорангової мережі, або будь-яким іншим кращим способом, що гарантує надійний та належний криптографічний захист усіх необхідних записів, транзакцій, проведених відповідно з використанням прийнятних технологій» [18, 107]. Проте така концепція описує детально відповідну технологію, а не її конкретний варіант застосування у вигляді віртуальних активів.

Розроблена Концепція передбачає, насамперед, здійснення заходів щодо повного впровадження відповідних таких стимулів для цифровізації національної економіки, суспільної та соціальної-екологічної сфер, повне усвідомлення наявних відомих викликів та інструментів сталого розвитку цифрових інфраструктурних осередків, набуття більшістю громадянами цифрових та мережових компетенцій, а також однозначне визначає сфери та проектів цифровізації, постійного стимулювання внутрішнього та мережевого ринку виробництва, регулювання та споживання цифрових технологій.

Основні питання правового регулювання саме сукупності цифрових валют в Україні крім того розглядала компанія BRDO. Дослідження, зокрема, торкаються удосконалення інституційного поля в п'яти ключових секторах економіки: інформаційні технології, капітальне будівництво, класична енергетика, аграрний бізнес та екологічні харчові продукти, урбаністики інфраструктури. У робочому документі «Зелена книга» науковці-експерти від BRDO виявляли, яким же з об'єктів цивільно-господарського права є цифрові валюти. З'ясовано, що для цілей обліку доцільно включити цифрові валюти до складу інших нематеріальних ресурсів.

У парламенті для посилення правового регламентування ринку цифрових активів були зареєстровані № 7138 «Про обіг цифрової валюти в Україні» [25]. Інший проект № 7183-1 «Про стимулювання ринку цифрових валют та їх похідних в Україні» [26]. Але законопроекту щодо прямого регулювання операцій щодо крипто активів не розроблено.

Порівняльна характеристика цих законопроектів наведена у Додатку А.2.

Отже, проведений глибокий аналіз наведених проектів надає можливість дати висновок про їх подібність. Проект № 7138 визначає цифрову валюту як «...програмний код або іншими словами набір символів, цифр або літер, що є об'єктом права власності. В той же час алгоритм блокчейн визначений, як незалежний публічний реєстр фактично проведених цифрових транзакцій, які були сформовані суб'єктом цифрових валютних операцій...» [25]. Проте, насамперед, недоцільно згадувати у законі лише цифрову валюту, необхідно пам'ятати, що вона є лише одним із видів цифрових активів. З іншого боку, слід сфокусувати увагу, щодо їх сутності та природи, а також з'ясувати як до типу цифрового ідентифікованого активу, а не як до однорангового програмного коду.

Альтернативне визначення категорії цифрової валюти наведено у Проекті № 7183-1. На думку законотворців, цифрова валюта описується як: «...анонімний цифровий вимір справедливої вартості, що може бути розрахована в цифровому вимірі та функціонує як повноцінний засіб обміну...» [26]. Це формулювання потребує принципового удосконалення. На нашу думку, не зовсім доцільно говорити про критерії децентралізованості в контексті формування виміру вартості. Віртуальні активи, як правило, реалізуються у децентралізованій мережевій системі, що відповідає алгоритмам DLT, а за цих умов це визначення потребує уточнення.

Законопроект № 7183-1 обґрунтовує порядок адміністрування та здійснення діяльності фінансових структур на цифровому ринку, визначає стандартні вимоги до агентів ринку та їх межі відповідальності. У проекті запропоновано передбачити лояльний режим оподаткування базових операцій створення цифрових валют, з метою розвитку цифрового сегменту національної економіки.

Відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України (ЦКУ) об'єктами цивільних прав є: речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права; результати робіт; послуги; результати інтелектуальної, творчої діяльності; інформація; інші матеріальні і нематеріальні блага [33].

Аналіз базових норм цивільного та господарського законодавства, дає можливість стверджувати, що цифрові валюти юридично не визнаються річчю або їх сукупністю, у зв'язку з тим, що вони не належать до матеріального капіталу.

У судовій справі з цього питання одна зі учасників позову наполягала (проте аргументація, нажаль, була відхилена судом), що «...по своїй правовій природі Bitcoin –це майнові права на записи у відкритій базі даних Blockchain...» [30]. В той же час, майновими правами, згідно чинного законодавства, є будь-які формальні права, пов'язані з будь-яким майном, відмінні лише від права власності. Таким чином, діючі норми кодексу не дають такої можливості, щоб однозначно віднести цифрову валюту до звичайного майна через їх, нажаль, нематеріальну природу.

Під час аналізу даного питання, на нашу думку, слід звернутися до тексту Конвенції про надійний захист прав людини, а саме: «...Кожна фізична або юридична особа має необмежене право мирно володіти своїм законним майном. Ніхто не може бути незаконно позбавленим своєї задекларованої власності інакше як в інтересах громадського суспільства та на умовах, виключенно передбачених Законом та загальними доктринами міжнародного права...» [5].

У відомій справі за назвою: «Беєлер проти Італії» є рішення Європейського суду з прав людини, в якому вперше зазначили, що стало прецедентом, а саме «...поняття «майно» в розумінні Конвенції має автономне тлумачення, яке не обмежується правом власності на матеріальні речі. Таке право є автономним від формальної ідентифікації в національному законодавстві, а саме різні права та інтереси, що відповідають критеріям активів, можуть визнаватися як право власності, а тому, має ознаки майна в розумінні категорій наведеного положення...» [31].

Таким чином, впевнено класифікувати цифрову валюту як класичне майно відповідно до Кодексу не зовсім можливо, проте, наведене рішення міжнародної інституції, дозволяє вважати, що для цілей визнання та законного захисту права власності цифрова валюта є повноцінним майном.

Згідно норм ГКУ, «...майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів...» [3]. Такий підхід, з певними умовностями, а також в межах традицій правового регулювання, дозволяє цифрову валюту віднести до категорії «іншого майна». В розумінні цивільного права, такі активи є об'єктом права класичної власності та можуть без обмежень переходити від одного елемента до іншого.

В цьому питанні слід, на нашу думку, звернутись до роз'яснень фінансової інституції щодо правомірності використання в національній економіці віртуальних активів або цифрових валюти. Так, у своїх документах, по суті, на кінець 2014 Національний банк України визначив цифрову валюту як грошовий сурогат. Така думка профільної інституції аргументувалась наступними доказами:

- Цифрова валюта є монетарним сурогатом, який, на їх думку, та й по факту, не має забезпечення реальної справедливої вартості;
- операції з придбання цифрової валюти за будь-яку іншу іноземну валюту має формальні ознаки функціонування так званих «фінансових пірамід», що в свою чергу, може свідчити про можливу лояльність до сумнівних операцій відповідно до фіскальних ознак законодавства щодо протидії легалізації сумнівних грошових доходів, одержаних злочинним чином або таких, що сприяють фінансуванню тероризму;
- ліцензовані банки не мають юридичних підстав для акцепту іноземної валюти, отриманої від реалізації цифрової валюти за кордоном.

Слід навести і правове визначення наступної категорії, яка часто ототожнюється з цифровою валютою, а саме «...грошовий сурогат – будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей...» [5].

Таке визначення, на нашу думку, суперечить сутності віртуальних активів, адже формально вони не є такими грошовими еквівалентами, що реєструються у вигляді грошових документів, а мета їх випуску може бути досить різною.

Ототожнення цифрових валют з грошовим сурогатом практично заборонило використання в національній економіці цифрових валют для поточних розрахунків, оскільки у чинному законодавстві прямо визначено, що «... використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняється...» [24].

У 2017 році провідна фінансова інституція в особі НБУ переглянула своє відношення до визначення цифрових валют та офіційно опублікували прес-реліз, у якому тепер зазначили, що «...цифрових валюта не може бути визнана грошовим сурогатом...» [34].

Разом з тим, фахівці нового Департаменту кіберполіції НПУ зазначають, що юридично, враховуючи формальні ознаками цифрових валют, вона може ідентифікуватись як електронні гроші. Тобто це одиниця вартості, що завжди зберігається на електронному устаткуванні та визнається в ролі засобу платежу.

Такий формат обумовив початок дискусії стосовно того, як відділяти цифрову валюту від електронних грошей. Сформувалися різні погляди та концептуальні підходи: зокрема такі науковці як Р. Коен та Е. Мак та А. Арсланіан та інші наполягають, що електронні гроші та цифрова валюта не зовсім взаємопов'язані фінансово-економічні поняття; В. Фостолович та О. В. Железов та інші наголошують, що цифрова валюта є новим видом електронних грошей; А. В. Озеран та О. М. Петрук досліджують цифрову валюту, як новий вид цифрових активів, що є принципово новим класом активів. О. М. Петрук доводить, що власне поняття цифрова валюта швидше за все наближається до категорії грошей або валют, при цьому вказує, що певні автори концентрують увагу практиків на першій частині цієї назви – «цифрові», та деталізують нормативні визначення з урахуванням процедурних аспектів цифрових валют.

Міжнародні науковці зазначають вагомі відмінності цифрової валюти від стандартних електронних грошей.

Цифрових валюта, перш за все, є високотехнологічним явищем, що існує на базі внутрішніх математичних алгоритмів та якісно виконує функцію реальних грошей, не будучи, проте, при цьому елементом електронних грошей.

Зазначають певні характеристики, що притаманні як для цифрової валюти, так і для її альтернативи - електронних грошей. Відносно цих активів існує норма права на конфіденційність (анонімність), а також одночасна можливість юридичної автентифікації, тобто контрагенти можуть самостійно ідентифікувати будь-яких учасників та одразу упевнитися в їх законних правах.

Іншою важливою ознакою є їх мережева трансферабельність, тобто така властивість електронних грошей та цифрових валюти абсолютно вільно рухатись між кінцевими користувачами. Певні платіжні системи електронних грошей та цифрових валюти забезпечують користувачам можливість вільно здійснювати операції без участі фінансових посередників, це сприяє становленню віртуальної економіки.

Високий рівень збереження технологічної цілісності інформації та фінансова авторизація. Адже така платіжна система цілком автоматично оцінює формальну достовірність електронної транзакції в рівній мірі відноситься як до електронних грошей, так і до цифрової валюти. Важливими ознаками також є: мінімізація комісійної плати за операційні транзакції, можливість проведення мікро платежів, гарна швидкість і надійна зручність оперативних платежів, надійний захист від податкових органів [36, с. 143-145].

Віртуальні активи також мають певні ознаки нематеріальних активів. Відповідно до МСФО 38 «...нематеріальні активи – це певний немонетарний актив, який, як правило, не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований в обліку...» [65]. На наш погляд, цифрові активи цілком відповідають нормативному визначенню нематеріального активу: це певним чином ідентифікований немонетарний актив без явної фізичної субстанції. Для практиків залишається незрозуміло, як юридично інтерпретувати виняток щодо активів, що призначені для перепродажу за умов звичайної діяльності в форматі цифрових валют.

Цифрові активи підпадають під основні критерії ідентифікованого активу відповідно до норм МСБО 38, а, тому, відповідно до чинного законодавства віртуальні активи, на нашу думку, найбільше повно відповідають категорії нематеріальних активів.

В рамках цивільного та господарського законодавства віртуальні активи виступають майном, а тому згідно до податкового законодавства віртуальні активи мають всі необхідні характеристики нематеріальних активів. Такі аргументи дозволяють говорити про них, як про товар. Слід враховувати при цьому, що відносно таких активів виникає повноцінне право власності, у зв'язку з чим вони можуть вільно продаватися або переходити від одного елемента до іншого [33].

Чинна практика для вітчизняних суб'єктів ринку цифрових валют, враховуючи відсутність спеціального профільного нормативно-правового забезпечення механізму оподаткування операцій з віртуальними коштами, як правило, використовує стандартні нормативи оподаткування, які чітко передбачені ПКУ [19]. Так суб'єкти господарювання, що офіційно отримують дохід у національній валюті чи у іноземній від реалізації, обміну або дарування віртуальних активів, мають сплатити стандартні податки: 18% податку на доходи фізичних осіб та 1,5% мінімального військового збору.

Наступним важливим нормативно-правовим офіційним документом, що чекає на удосконалення є чинна редакція Класифікації типових видів економічної діяльності, в межах якої існує визначення товару як базової категорії економіки, а саме «...товари – це матеріальні об'єкти, на які є попит та щодо яких можна встановити прававласності; послуги – це результат економічної діяльності, відносно якого не можна встановити права власності...» [6]. Тобто цей документ визначає категорію товарів виключно як матеріальні об'єкти.

Одночасно, у відповідності до Методологічних засад та роз'яснень до позицій Класифікації основних видів економічної діяльності, які затверджені наказом № 396 ДКСУ від 23.12.11 р. в розділі КВЕД 47.91 за видом діяльності Роздрібна

торгівля, що здійснюється суб'єктами господарювання у формі поштового замовлення або за участі мережі Інтернет передбачена ситуація, що такий товар, який купується, може бути або самостійно та безпосередньо завантажений з інтернет-ресурсу або доставлений покупцеві. Оскільки нормативно визначена можливість отримання товару з Інтернет-ресурсу, та логічна, що такий товар може бути навіть нематеріальним. На підставі таких нормативів, виникла юридична колізія стосовно юридичного визначення поняття товари.

Категорія віртуальних активів є, на сьогодні, досить складним для використання у міжнародній та вітчизняній правовій та фінансовій практиці. Нормативна база та юридичне середовище щодо регулювання операцій з цифровими активами не завжди відповідає стратегічним потребам. В чинному законодавстві не однозначно визначено категорії цифрових активів та токенів. Єдиний правовий підхід до ідентифікації токенів також відсутній. Тому, на нашу думку, у нормативно-правовому забезпеченні необхідно ґрунтовно визначити категорію цифрових активів та підходи до їх виникнення. У нормах ПКУ слід чітко зазначити ознаки класифікації числових активів з метою розробки правил їх оподаткування.

Крім того необхідно враховувати, що нормативно-правове забезпечення доцільно розробляти чітко за видами віртуальних активів, адже вони, як правило, мають різну фінансово-правову природу, різні технологічні характеристики та застосовуються у різних аспектах.

Юридичний профіль конкретного токена має сформулюватися в залежності від з його змісту. Скажімо, інвестиційні токени за формальними ознаками дуже наближені до категорії цінних паперів. Відповідно до норм чинного законодавства «...цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам...» [29].

Слід зазначити, що відповідно до наведеного визначення, токен не визнається цінним папером. Адже він не є документом типової форми, та не містить обов'язкових реквізитів, формально не визначає ідентифікованого емітента та фінансових взаємовідносини.

В той же час, токени, що формально встановлюють офіційні боргові зобов'язання та право першої вимоги боргу вже підпадають під офіційне визначення фінансового активу. Згідно чинного законодавства «...фінансові активи – кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів...» [28].

Система законодавчо-нормативного забезпечення обліку віртуальних активів в національній економіці потребує реформування у таких напрямках: ухвалення Закону про цифрові активи; завершення процесу гармонізації національних стандартів публічного обліку, доповнення ПКУ в частині визначення сутності цифрових активів, їх економічна класифікації та методики фіскального оподаткування. Врегулювання можливості застосування криптовалют на фондовому глобальному ринку потребує внесення змін до Закону України Про цінні папери та глобальний фондовий ринок з метою визначення понять цифрові актив, цифрова валюта, криптовалюта та встановлення криптовалюти як однієї з форм закріплення юридичних прав та обов'язків.

Таким чином, узагальнення фінансово-правових аспектів дозволяє говорити, що сучасна нормативно-правова доктрина щодо віртуальних активів не відповідає потребам цифрової економіки. Адміністрування операцій з цифровими активами на методологічному рівні необхідно трансформувати в контексті захисту інвесторів від ризиків втрати їх вкладень, і це, свою чергу, обумовить стабільний рівень інвестування в реальний сектор національної економіки. Неврегульованим на концептуальному рівні залишається питання публічного обліку операцій з цифровими активами, тому це наукове завдання потребує додаткових досліджень.

2 Дослідження методичних та процедурних аспектів системи обліку та оподаткування операцій з віртуальними активами

2.1 Методика обліку та процедури фінансова звітність про операції з віртуальними активами

З 2018 року міжнародні професійні інституції з регламентування обліку та фінансової звітності започаткували компанію з розробки додаткових вказівок щодо обліку операцій з цифровими активами. У жовтні 2018 р. профільний Комітет з інтерпретацій міжнародних стандартів протестували технічні документи, підготовлені міжнародними фахівцями. Запропоновані рекомендації стосувалися публічного обліку віртуальних активів у суб'єктів господарювання, що їх утримує та випускає шляхом інформаційних систем обміну.

У зв'язку із активним розвитком цифрової практики, та більше того, що міжнародні інституції з обліку не пропонують детальних рекомендацій щодо публічного обліку віртуальних активів, їх фінансовий облік має розроблятися в залежності від типу віртуальних активу. На зміст стандарту обліку підприємством суттєво впливає призначення утримання віртуальних активів. Слід звернути увагу на інноваційні моделі фінансового обліку віртуальних активів, які належать суб'єкту господарювання: модель обліку власних віртуальних валют, які формуються на балансі підприємства з метою контролю над ними; інші власні віртуальні активи, крім цифрових валют, що зберігаються на власному рахунку підприємства; віртуальні активи, що зберігаються від імені третіх осіб.

Варто відмітити також, що з метою фінансового обліку цифрової валюти важливим є повне розуміння не тільки її економічної природи, а також провідної мети її утримання та логіку бізнес-моделі, що активно використовує підприємством. На базовому підприємстві необхідно розробити профільні елементи облікової політики та гарантовано забезпечити їх послідовне впровадження до операцій з цифровими активами, їх формування у фінансовій звітності та розкриття у відповідних примітках.

Інвестиційний токен є, на наш погляд, чи не найбільш безпечним для незалежних інвесторів. Тим не менш, на наш погляд, цей тип цифрових токенів надзвичайно ускладнює ICO-проект та принципово вимагає чіткої відповідності процедурам визначення дефініцій контр елемента /клієнта, а також паралельним процедурам відомим як заходів з протидії відмиванню грошей.

Якщо наявні цифрових криптотокени надають право на поставку майбутніх товарів чи послуг, то за своєю фінансовою природою вони демонструють ознаки авансової передоплати, тому відповідно відображатися як дебіторська заборгованість у бухгалтерському обліку. За умов, коли цифрові токени можуть бути визнано договірним правом на отримання монетарних активів, еквівалентних чистій вартості ідентифікованого активу, в такому випадку вони мають визнаватися як фінансові активи. В ситуації, якщо під час оприбуткування цифрові токени передаються юридичні права на сам віртуальний актив, їх необхідно систематизувати так, як інтерпретується в бухгалтерському обліку цей базовий актив, у контексті до стандартів обліку, що застосовуються до профільного активу.

На підприємстві необхідно передбачити колекцію портфелів базових віртуальних активів, у відповідності до прийнятої концепції та мети використання та реалізувати оптимальну методику бухгалтерського обліку, уточнену в положеннях облікової політики підприємства, що наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Елементи облікової політики щодо основних видів віртуальних активів

Вид токenu	Економічна на правова природа	Елемент облікової політики
1	2	3
Криптотокени забезпечені чистими активами	Надають інвестору право на фінансовий актив та використовуються для передачі права власності на подібні активи без їх реального переміщення, що зменшує витрати на здійснення операцій	Облік залежить від суті та статусу фінансового активу та реєструється відповідного до норм публічного обліку, за яким обліковується фінансовий актив
Службові криптотокени	Надають інвестору право на майбутні активи. Вони можуть заявлятися для отримання фінансового дисконту або преміального мережевого доступу. За своєю економічною природою вони є передоплатою за активи	Відповідає в цілому визначенню похідних нематеріальних активів. Якщо криптотокен не відповідає ознакам нематеріального активу, він визнається аналогічно іншим активам, що авансуються

Кінець табл. 2.1

1	2	3
Інвестиційні криптотокени	Можуть дати інвесторам право на грошові ресурси, отримані від майбутніх цифрових платформи або на кінцеву частку в чистих ідентифікованих активах. Надають право на отримання фінансових активів, (як дивіденди за цінними паперами). Можуть надавати право участі в капіталі.	Може враховувати норми договірного права на грошові ресурси чи похідний фінансовий актив, проте в цьому випадку криптотокени відповідають категоріям фінансового активу, тому має враховуватися редакція МСФЗ 9
Змішані криптотокени (гібридні)	Змішані криптотокени містять самостійні елементи та власні характеристики двох або більше підкласів криптотокенів	Необхідно системно прописати елементи похідних токенів, враховувати, наявність юридичних договірних відносин, їх правову модель у контексті юридичної характеристики токена

Отже, публічний облік криптотокенів, забезпечених активами залежить від природи фінансового активу, під який вони, на нашу думку, були створені. Якщо службові криптотокени відповідають визначенню похідних нематеріальних активів, їх публічний облік відбувається відповідно до редакції МСБО 38 Нематеріальні активи. Якщо інвестиційні криптотокени мають ознаки фінансового активу, їх облік має здійснюватися згідно з нормативами міжнародних стандартів Фінансові інструменти. Для формування методики публічного обліку змішаних криптотокенів необхідно. На нашу думку, детально проаналізувати їх основні базові характеристики.

Окрему увагу, на нашу думку, доцільно приділити обліку цифрових активів, що зберігаються агентом від імені своїх фінансових клієнтів. Прикладом таких фінансових агентів можуть бути:

- соціально-економічний суб'єкт господарювання, який працює через торгову платформу цифрового ринку, яка дозволяє усім клієнтам обмінюватися віртуальними активами або застосовувати фіатну валюту та цифрові активи;
- соціально-економічний суб'єкт господарювання, яка надає послуги зберігання цифрових активів своїх клієнтів. У цьому випадку, на нашу думку, клієнти добровільно передають свої віртуальні активи суб'єкту агенту для вигідного їх зберігання.

Ключовим питанням публічного обліку є те, чи потрібно такі цифрові активи, що зберігаються, наприклад, третьою стороною від імені інших агентів, відобразити на балансі компанії або розкривати облікову інформацію про ці активи у примітках до фінансової щорічної звітності згідно з міжнародними стандартами.

Умови зберігання, на нашу думку, таких цифрових активів відрізняються. Насамперед, у більшості випадків у первинному договорі або у технічному документі, на наш погляд, має бути зазначено, що такий цифровий актив зберігається від імені самого клієнта, та мають бути чітко визначені умови отримання повного доступу або часткового використання цих цифрових активів. Важливі особливості використання цифрових активів можуть за принципом відрізнятися, включаючи визначені характеристики:

- нова здатність елемента господарювання, що зберігає цифрові активи їх надавати для тимчасового використання у своїх цілях. За умов якщо таке формальне право прямо не міститься в документах із замовниками, то воно, на нашу думку, може бути прихованим залежно від ступеня самостійності активів клієнтів;

- висока ступінь відокремлення цифрових активів, що зберігаються за вимогою клієнтів, від цифрових активів, які належать агенту господарювання;

- явні претензії та можливі компромісні вимоги клієнтів у випадку повної ліквідації суб'єкта господарювання, що зберігає цифрові активи;

- повна захищеність активів. Цифрові активи, що зберігаються, насамперед, від імені анонімного клієнта, можуть міститись як у маленькому гаманці, наприклад смарт зберігання, гаманець підключений до комунікативних мережі), так і в далекому гаманці. Це, наприклад зовнішнє зберігання, гаманець, який не визнаний у Інтернет-мережі Інтернет. Проте є швидший доступ за рахунок використання застосунків. Агент або юридична особа, на нашу думку, може зберігати власний ключ до свого гаманця і, як правило, може тільки сама користуватися ним;

- ступінь, в якій біржа, суб'єкт господарювання чи користувач здатні ідентифікувати конкретні цифрові активи через блокчейн технології;

- нове нормативно-правове регламентування стосовно цифрових активів, що систематично знаходяться на зберіганні у третьої сторони;

На наш погляд, агенти господарювання, що утримують цифрові активи іншої сторони, повинні активно враховувати загальні принципи міжнародних стандартів «...Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки...» [13]. З метою ідентифікації активу та зобов'язання на балансі елемента господарювання, що самостійно утримує цифрові активи незалежної сторони, на нашу думку, повинні враховувати наступні чинники:

- право (явне чи неявне) суб'єкт господарювання оперувати цифровими активами та використовувати їх для власних потреб. Якщо агент господарювання має таке право, то, відповідно, такі цифрові активи підпадають під стандартне визначення активу, що передбачено у Концептуальній політиці фінансової звітності.

- визначені права на цифрові активи такого клієнта, що персонально зберігаються від їх імені, якщо такий агент господарювання повністю ліквідується.

Таким чином, якщо виконуються зазначені нами чинники, такі цифрові активи та відповідні цифрові зобов'язання мають бути визнані на балансі суб'єкта,

Тому, на практиці рівень сегрегації або формального відокремлення активів агентів від активів суб'єкта господарювання є принциповим при визначенні того, які чисті активи слід нам визнати на балансі (власні чисті активи та нетто-активи клієнта, які відокремлюються формально) та які чисті активи повинні бути позабалансовими (брутто-активи, які формально відокремлюються і якщо певний суб'єкт господарювання є лише їх зберігачем).

У такому випадку, на наш погляд, мають бути на цьому етапі враховані наступні чинники:

- формальне узгодження первинних юридичних прав та повних обов'язків елемента господарювання та його клієнтів правовими первинними документами (договірні правила та інше);

- системне узгодження між розрахунковими обсягом та обліковою вартістю цифрових активів у обліку суб'єкта господарювання, що тільки зберігає цифрові активи іншої сторін, та певним обсягом та обліковою вартістю цифрових активів, що відображені у фінансовому обліку таких клієнтів;

- відстеження юридичної адреси у мережі алгоритмів блокчейн (тобто наявність явної адреси елемента у мережі алгоритмів блокчейн свідчить, на нашу думку, про сегрегацію чистих активів);
- системне використання електронного рахунку (тобто гаманця) третьою силою та чи веде третя сила облік цифрових активів, що формально зберігаються від імені такого клієнтів.

Таким чином, в залежності від перерахованих нами обставин та формальних чинників, суб'єкт господарювання самостійно або ні вирішує чи відобразити цифрові активи, що зберігаються від імені третьої сили на балансі. Як альтернативний варіант - на позабалансових рахунках, адже це, на нашу думку, є предметом професійного судження, а така закрита інформація обов'язково, на наш погляд, має бути розкрита в примітках до публічної звітності.

Потребує додаткового дослідження питання публічного обліку цифрових активів під час процесів ICO. Емітовані криптокотени, як видно на практиці, не уявляють собою пряму частку участі у капіталі іншого підприємстві, але вони досить надійно забезпечують прямий доступ до мережевої платформи, у зв'язку з чим, можуть бути швидко конвертовані на діючій криптобіржі. Обсяг криптокотенів, як свідчить практика, встановлюється у фіксованому умовному розмірі.

Суб'єкт господарювання традиційно отримує певну компенсацію під час здійснення процедур ICO. Форма можливих компенсацій міняється або це готівка чи інший цифровий актив. Відповідно для цілей публічного обліку важливо дослідити економічну природу відповідної угоди. Цілком логічною, що процедури ICO можуть створити інтегровану угоду, яка, на нашу думку, потребує подальшого удосконалення на основі стандартів про спільну діяльність. У випадках, якщо компенсація за ICO відбувається не у формі монетарних активів, а у форматі цифрового активу, угода може бути кваліфікована як обмін подібними активами. На рис. 2.1 наведений алгоритм реалізації міжнародних облікових стандартів до цифрових активів під час процедур ICO. Відповідно,

врахувати номінальні зобов'язання емітента, необхідно чітко виписати в облікову політику усі умови, що заявлені у технічному документі.

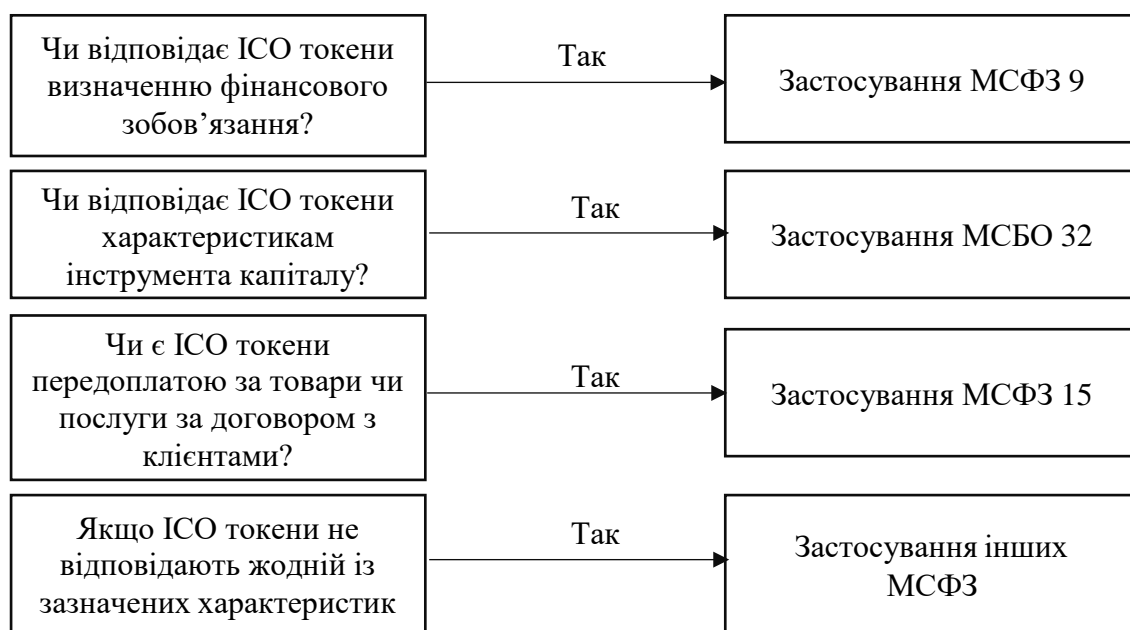

Рис. 2.1 – Каталог характеристик криптовалютів в системі МСФЗ

Емітент криптовалюса має формально оцінити, чи відповідає такий об'єкт визначенню номінального фінансового зобов'язання та застосувати норми МСБО.

Відповідно до норм МСБО-32, «...інструмент капіталу – це будь-який контракт, який засвідчує залишкову частку в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань...» [11]. Зазвичай криптовалюси не забезпечують власникам такої залишкової долі; скажімо точніше, вони не дають номінального право інвесторам на чистий прибуток, нараховані дивіденди та подібне.

Власник криптовалютів, на нашу думку, з метою їх публічного обліку, має вирішити питання про те, чи виготовлений криптовалюса-ICO по суті є фінансовим договором із замовником, який має обліковуватися за нормами міжнародного стандарту Дохід від контрактів чи договорів з клієнтами.

Таким чином, МСБО № 15 має бути використаний у наступних випадках:

- одержувач криптовалютів-ICO є номінальним клієнтом;
- існує договір або фінансовий контракт для цілей публічного обліку;

З метою ведення публічного обліку операцій використання власних криптовалютів-ІСО як винагороди працівникам рекомендуємо застосовуватись міжнародні стандарти щодо Виплат працівникам та платежем на основі акцій.

Враховуючи характер та особливості таких криптовалютів, бухгалтер підприємства приймає професійне судження, що вони, на його думку, є формальним договором із пов'язаними клієнтами, де працівники виступають такими пов'язаними клієнтами, тому такі операції повинні обліковуватися за МСБО-15. Цифрова винагорода формально виплачується оперативна сума після формального завершення фінансового року, в якому було проведено оновлення.

В процесі дослідження суб'єкт класичного господарювання вивчає природу таких подій як формальний обмін послуг найманих працівників на певні активи, що надаються як винагорода роботодавцем. Відповідно такі угоди будуть сприйматися як поточні виплати штатним працівникам та безготівкова формальна компенсація за активи. Операції, що будуть проведені на рахунках бухгалтерського обліку представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 - Облік операцій з криптовалютами-ІСО у вигляді винагороди працівникам

Зміст операції	Д-т	К-т
До настання ІСО нараховано річну винагороду працівникам-елементам.	Рах 23, 91, 92, 93 ...	Рах 66
Визначено ЄСВ на розмір винагороди	Рах 23, 91, 92, 93 ...	Рах651
Утримано із винагороди: - Податок на ДФО - Військовий збір	Рах 66	Рах 641/ПДФО Рах 642/ВЗ
Визнано ДМП після дати емісії криптовалютів-ІСО Нараховано криптовалюти-ІСО у вигляді винагороди працівникам	Рах 66	Рах 69

Офіційна домовленість включає номінальні умову, що штатні працівники повинні залишатися на своїх провідних робочих місцях до самого кінця фінансового року, в якому успішно, на нашу думку, було здійснено ІСО, тому

суб'єкт ІСО має визнати номінальне зобов'язання та формальні короткострокові виплати працівникам протягом усього звітнього періоду. Конструктивне зобов'язання буде пере класифіковане як номінально відстрочений дохід, коли працівники отримають формальне право на відкритий доступ до криптовалют на своїх цифрових рахунках чи гаманцях після повного закінчення фінансового року.

Важливим питанням, на нашу думку, є оцінка цифрових активів у публічному обліку. Основні теоретичні підходи до оцінки цифрових активів наведено у табл. 2.3. Якщо цифрові активи, на нашу думку, оприбутковуються як нематеріальні активи на підприємстві, то МСФЗ-38 передбачають такі моделі оцінки: модель повної собівартості і модель ринкової переоцінки. Якщо застосовується МСФЗ-2 Виробничі Запаси, то цифрові активи. На нашу думку, оцінюються за меншою з таких двох оцінок: повна собівартість та чиста ринкова вартість реалізації. Нарешті, при застосуванні МСФЗ-2 в контексті товарів, що продаються брокерами цифрових біржі, цифрові активи, на нашу думку, мають бути визнані за ринковою справедливою вартістю за мінусом витрат на їх реальний продаж.

Таблиця 2.3 –Облікова оцінка цифрових активів, що акумулюються на власному цифровому рахунку

Стандарт, щодо облікової оцінки	Облікова оцінка	Балансова оцінка	Уточнення балансової вартості
1	2	3	4
Запаси	Повна Собівартість	За меншою з повної собівартості чи чистої ринкової вартості реалізації	Зміни вище повної собівартості то уточнення не відбуваються; Зміни нижче повної собівартості: балансовий прибуток або збиток
Запаси, що утримуються брокерами крипто-біржі	Повна Собівартість	За справедливою ринковою вартістю мінусом витрати на маркетинг	Зміни балансової вартості визнаються у балансовому прибутку або збитку в періоді уточнення
Нематеріальні активи Модель ринкової переоцінки	Повна Собівартість	Справедлива фінансова вартість за вирахуванням накопиченої амортизації та непокритих збитків від зменшення корисності.	Якщо вище повної собівартості:інший сукупний дохід; Якщо нижче повної собівартості: прибуток і збиток

1	2	3	4
Фінансовий немонетарний актив	Повна Собівартість	Справедлива фінансова вартість – із змінами амортизаційної собівартість	Зміни більше або менше повної собівартості у складі прибуток або некомпенсовані збитки
Нематеріальні активи Модель повної собівартості	Повна собівартість	Повна собівартість за вирахуванням балансової амортизації та непокритих збитків від умовного зменшення корисності.	Якщо вище собівартості: уточнення не застосовується; якщо нижче повної собівартості: балансовий прибуток або збиток
Аванс (дебіторська заборгованість)	Повна Собівартість	Підлягає економічному тестуванню на ризик знецінення	Зміни менше повної собівартості: не застосовується; Зміни вище повної собівартості: балансовий прибуток

Податкові агенти, що використовують цифрові активи в операціях з фізичними особами, визнають недисконтовану чисту суму, яка буде сплачена в обмін на трудові послуги, що надаються працівниками та визнаються як зобов'язання або поточні витрати. Справедлива вартість службових цифрових токенів може бути точно визначена як оціночна вартість трудових статей, що є базовими для цих цифрових токенів.

У фінансовому обліку операції з отримання цифрових валют, що використовуються для фінансових цілей слід первісно брати за вартістю фактичного придбання, яка встановлюється, на нашу думку, виходячи із суми, що буде сплачена. Фінансовий алгоритм облікової оцінки цифрових активів у обліку наведено на рис. 2.2.

Для відображення цифрової валюти у обліку, на нашу думку, слід оцінювати у національній валюті публічної звітності, за комерційним курсом валюти на дату визнання цифрової валют. Після такого паркування операцій придбання цифрової валюти у фінансовому обліку, цифрову валюту необхідно конвертувати на кожну звітну балансову дату, тому необхідно в обліковій політиці підприємства визначити джерело, яке буде для оцінки справедливої вартості цифрової валюти самим зручним.

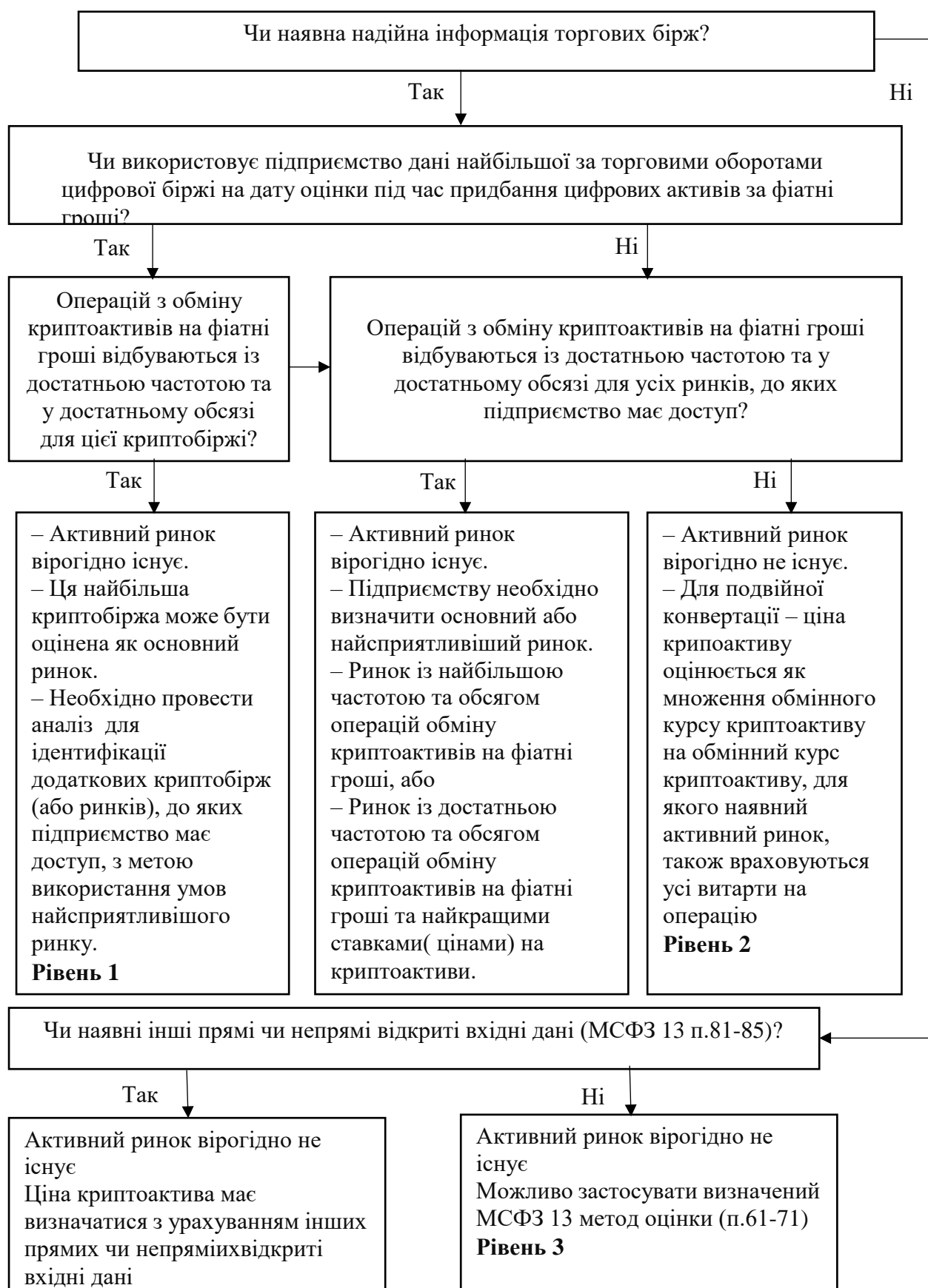

Рис. 2.2 – Процедура фінансової оцінки облікової вартості віртуального активу

Необхідно, на нашу думку, дотримуватися твердо принципу узгодженості і в кожному новому звітному періоді встановлювати самостійно дані одного джерела. Найкращим, на нашу думку, джерелом виступають Інтернет-ресурси, які регулярно оприлюднюють актуальні ринкові поточні ціни на основі технічних данихосновних світових мережевих бірж.

З метою повного відображення операцій з цифровими токенами емітованими під час видобутку криптовалюти, необхідно детально дослідити економічну природу та правову суть транзакцій. Більшість відомих науковців підтримують думку застосування МСФЗ-13 з оцінки справедливої вартості до фінансової оцінки вартості цифрових активів. У публічній звітності цифрові фінансові активи мають право відображатися за поточною справедливою вартістю.

Відповідно до МСФЗ-13 щодо методики оцінка справедливої вартості передбачено, що «...це звичайна ціна, яка була б отримана за звичайний продаж поточних активів, або фактично сплачена за передачу фінансових зобов'язання у звичайній діяльності між самостійними учасниками активного ринку на дату первісної оцінки...» [13].

З метою системного підвищення узгодженості оцінок фінансової справедливої вартості, МСБО-13 виділяють ієрархію побудови справедливої фінансової вартості, у якій явно передбачено три рівня стартових даних для оцінки справедливої фінансової вартості. Ієрархія справедливої фінансової вартості передбачає найвищу довіру для цін анонімного котирування на активних відкритих ринках на подібні активи або фінансові зобов'язання (вхідні дані фінансування першого рівня) та найнижчу довіру для закритих анонімних вхідних даних (вхідні дані фінансового третього рівня). Згідно норм МСБО-13, «...вхідні дані – це певні обґрунтовані припущення, якими керувалися б учасники цифрового ринку, встановлюючи незалежну ціну на актив, в тому числі припущення про фінансовий ризик...» [13]. Вхідні дані другого фінансового рівня – це вхідні фінансові дані (окрім незалежних цін котирування, віднесених до першого фінансового рівня), які можна прямо спостерігати для активів. Вхідні дані третього фінансового рівня – це вхідні анонімні дані для активу, якого важко отримати у відкритому доступі.

Міжнародні стандарти вимагають додаткового розкриття фінансової інформації у примітках до публічної звітності щодовизначення справедливої фінансової вартості цифрових активів.

Отже, уся ця фінансова інформація та вихідні умови фінансової оцінки справедливої вартості мають бути, на нашу думку, детально обґрунтовані в обліковій політиці та примітках до публічної звітності. Першим етапом фінансової оцінки справедливої поточної вартості цифрового активу є визначення факту існування для нього активний незалежного ринку на дату фінансової оцінки.

Багато оборотних цифрових активів демонструють бурхливий рівень коливання поточних цін, тому час, на який суб'єкт економічного господарювання оцінює цифровий або віртуальний актив, може бути дуже важливим. Проблемним є прикладне питання щодо визначення фінансового часу на дату оцінки фінансової справедливої вартості цифрових активів пов'язаними підприємствами, що працюють у різних країнах.

Можна зробити важливий висновок, що для основних цифрових активів на сьогодні існує активний фінансовий ринок, про що свідчить діяльність великої кількості цифрових бірж у глобальній економіці.

Проте, можливі фактичні випадки, коли для певного цифрового активу є декілька фінансових ринків, які формально відповідають визначенню фінансового активного ринку, та кожен з цих фінансових ринків може мати на фронті різні поточні ціни на дату фінансової оцінки. У таких спірних ситуаціях МСБО-13 вимагає від компанії визначити статус основного ринку для активу. Основним фінансовим ринком буде анонімний ринок з найбільшим фізичним обсягом та рівнем ділової активності для відповідного цифрового активу, до якого компанія, що володіє таким фінансовим активом, може отримати вільний доступ. Якщо реально неможливо чітко та швидко визначити фінансовий основний ринок (скажімо, існує саме кілька ринків з однаковим рівнем фінансової активності), то відповідно до МСБО-13 потрібно враховувати фінансові дані авторитетного ринку у межах публічних групи фінансово активних ринків.

2.2 Формалізація методичного забезпечення механізму оподаткування операцій з віртуальними активами для коректної реалізації в діяльності ТОВ «Мальта ЛТД»

За умов глобалізації економіки актуальність питань фіскального оподаткування цифрових активів та визначення їх офіційного правового статусу зростає, тому їх удосконалення потребують глибокого дослідження із професійним аналізом міжнародного аспекту. У міжнародній діяльності не сформовано єдиного методологічного підходу до системи оподаткування цифрових активів через складність узгодженого визначення їх економічної сутності.

Своєчасність фіскального оподаткування операцій з віртуальними активами на сьогодні обґрунтована тим, що в національній економіці обсяг операцій з віртуальними активами, на наш погляд, постійно збільшується, у той час як більшість компаній не має бажання офіційно проявитися та регулярно сплачувати податки до єдиного бюджету.

Такі тенденції говорять на користь термінового удосконалення податкового фіскального законодавства шляхом розробки Закону України «Про цифрові активи та мережеві операції» та внесення доповнень до Податкового Кодексу України в частині цифрової діяльності. На концептуальному рівні необхідно чітко визначити сутність цифрових фінансових активів, їх правову та економічну природу, ознаки класифікації їх облікових видів; встановити процедурний порядок організації та провадження операційної діяльності фінансових установ на ринку мережевих операцій; визначити сертифікаційні вимоги до власників цифрових активів, їх юридичні права, податкові обов'язки та правову відповідальність.

З метою гнучкого стимулювання цифрової діяльності з видобування цифрових активів, в літературі пропонується встановлення пільгового режиму оподаткування компаній, що проводять підприємницьку діяльність з видобутку цифрових валют, та інших анонімних учасників ринку цифрових валют.

Легалізація фінансових операцій з віртуальними активами, на нашу думку, сприятиме збільшенню фінансових інвестицій в національну економіку, підвищить довіру незалежних інвесторів до цифрових бірж, дозволить зробити мережевий ринок прозорим для гравців.

Розробкою базових питань щодо методологічних та концептуальних підходів оподаткування цифрових активів займаються такі відомі вчені, як: Береславська О. та Костюченко В., а також Новак О., та Петрук О., а також Пилипенко Г. і особливо Самоходский І., та Фостолович В. та інші вчені.

У зв'язку із відсутністю стандартного формулювання категорії цифрових активів, залишаються невирішеними завдання створення єдиної методики фіскального оподаткування операцій з цифровими активами, тому ці питання потребує глибокого дослідження.

В рамках податкової консультації №282/К/99-99-13-01-02-14/ППК від 25.01.2019 р. Державна фіскальна служба Україна висловила своє ставлення щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій, та визначила, що за своєю правовою природою цифрової валюти не є ані оборотними грошовими коштами, ні монетарною валютою, ні фінансовим платіжними засобами іншої економіки. Цифрової валюти, на думку ДФСУ, також не являються активними валютними цінностями, оборотними електронними грошима, фінансовими цінними паперами чи фінансовим грошовим сурогатом. ДФСУ зауважила, що надання фіскальної індивідуальної податкової консультації щодо питання практичного та прямого застосування податкових норм є неможливим, адже порядок фіскального оподаткування операцій з цифровою валютою ще повністю не є врегульованим на юридичному рівні. Отже, у вітчизняному податковому законодавстві існує правова прогалина, що може на практиці призводити до колізій у процесі фіскального оподаткування та взаємодії з контролюючими суб'єктами, що також може обумовити недоотримання державних податків і платежів до державної скарбниці. Було визначено, що операції з віртуальними активами не потрібно оподатковувати ПДВ через складність реєстрації податкових накладних та бюджетного відшкодування ПДВ за цими операціями.

У чинній редакції ПКУ, щодо операцій з віртуальними активами не існує самостійних кодів у класифікаторі видів економічної та фінансової діяльності.

Для операцій з видобутку або майнінгу цифрової валюти та реалізації цифрових активів МФУ передбачило класифікатор виду економічної діяльності 64.19- Інші види грошового та фінансового посередництва, крім того для операцій фінансової торгівлі цифровими валютами – 66.19-Інша цифрова допоміжна діяльність у сфері фінансових операцій. Така фіскальна позиція в глобальній економіці щодо оподаткування цифрових активів, на нашу думку, може мати негативний фіскальний ефект: більшість офіційних майнерів цифрових активів, що реально зареєстровані як фізичні особи-підприємці та сплачували 5 % спрощеного єдиного податку, змушені реально будуть піти в сумнівний сектор національної економіки або змінити Україну на більш комфортну податкову юрисдикцію. Причина такого висновку пояснюється нормою фіскального законодавства, оскільки здійснення іншого грошового чи цифрового посередництва на єдиному податку заборонено чинним форматом ПКУ.

Крім того, листом №04/02/02-1909 від 19.06.2018 р. Державної служби спецзв'язку та цифрового захисту інформації України було видано роз'яснення, що видобуток або майнінг цифрових валют все-таки не належить до переліку ліцензованих видів послуг в Україні. Аналогічну позицію оприлюднила і ДССУ. Так, у листі № 14.4-09/435-18 від 05.10.2018 р. було наведено, що практично питання щодо класифікації діяльності із майнінгу цифрових валют було предметом фінансової дискусії експертів Робочої групи міжнародної статистичної професійної організації Європейської Комісії. Ними було рекомендовано економічно класифікувати діяльність із видобутку тобто майнінгу та реалізації цифрових валют аналогічно пропозиції Міністерства фінансів.

Операції приватних підприємців та фізичних осіб з використання цифрових активів в межах України оподатковуються за стандартною ставкою 18 % (податку на доходи з фізичних осіб) та стандартно 1,5 % у вигляді військового збору.

Відповідно до редакції п. 291.5 ПКУ «...не можуть бути платниками єдиного податку I - III груп суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи-підприємці), які здійснюють діяльність у сфері фінансового посередництва...» [19]. Також позиція ДФС використовує норму ст. 22 ПКУ «... об'єктом оподаткування може бути «майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового зобов'язання...» [19].

Принциповим моментом залишається процедура визначення фіскальної бази оподаткування для операцій з цифровими активами. Зокрема, провідні науковці визначають фіскальну базу оподаткування як математичну різницю між чистою сумою реалізації цифрових активів та їх теперішньої переоціненої вартості за даними балансу. Інші школи науковці дотримуються радикальної думки, що фіскальною базою оподаткування має бути тільки вся сума нарахованого доходу від продажу цифрових активів. Крім того, на фіскальному законодавчому рівні необхідно, на нашу думку, визначити єдиний підхід до фіскального визначення джерела номінального походження фіскального доходу, а саме його статусу як резидента.

З метою формування оцінки впливу фіскальних операцій з віртуальними активами на корпоративний податок на прибуток, на нашу думку, доцільно розрахувати повну виробничу собівартість цифрових активів під час їх видобутку. Проте у фінансовому обліку згідно до вимог міжнародних стандартів класичні економічні витрати не можуть традиційно бути прямо включені до собівартість цифрового активу.

Крім того операції з обміну традиційних валют на цифрові валюти відповідно до постанови з рішення Європейського суду від 22 жовтня 2015 р. повинні, в принципі, звільнятися від ПДВ, адже за правилами ЄС не передбачено стягнення непрямого податку з операцій, пов'язаних з обміном монетарних активів.

Слід зазначити, що 15.11.2020 р. у ВР було зареєстровано редакцію нового проекту Закону щодо внесення змін до ПКУ та інших Законів з питань оподаткування операцій з віртуальними активами. Цей нормативний документ було розроблено мережевою спільнотою та командою Міністерства цифрової політики. Документ визначав теоретичні терміни: віртуальний цифровий актив, цифрові мережеві активи, операції в мережі з віртуальними активами, розподілений мережевий реєстр, крипто токен та крипто токен-актив. Відповідно саме до цього документу, цифровий актив – «...це вид монетарного віртуального активу у формі цифрового токена, який самостійно створюється, віртуально обліковується та вільно відчужується в розподіленому мережевому реєстрі та не посвідчує ~~в~~ майнових або немайнових фіскальні прав власника цифрового активу...» [5]. Але, на нашу думку, наведене означення може бути удосконалено. Операції з віртуальними цифровими активами в законодавстві були визначені як реальні операції лише з їх фізичного продажу, а ось інші види надходжень, або інше вибуття віртуальних цифрових активів новою редакцією не розглядаються.

Таким чином, прибуток від фінансових операцій з віртуальними цифровими активами визначається як «...позитивна математична різниця між фінансовими доходами, які отримані від продажу віртуальних цифрових активів, та звітними витратами, пов'язаними з їх фінансовим придбанням або створенням...» [14]. Доцільно визначати окремо звичайний фінансовий результат від мережевих операцій з віртуальними цифровими активами від операційного фінансового результату за іншими видами господарської діяльності відповідно до МСБО.

На заключному етапі загальний фінансовий результат до оподаткування пропонується коригувати на суму позитивного звичайного фінансового результату від мережевих операцій з віртуальними активами та, зрозуміло, покращувати загальний фінансовий підсумок – на суму негативного фінансового результату від цифрових операцій з віртуальними цифровими активами. Окремо розраховувати податок від позитивного значення фінансового загального результату за цифровими операціями з віртуальними активами.

На наш погляд, на сьогодні терміново необхідно прийняти нові документи, а саме, про визначення мережевих активів, цифрових активів та віртуальні операції та встановили пільгову ставку корпоративного податку для таких цифрових операцій, скажімо від 0% – 5%, що, на нашу думку, збільшить кількості мережевих та цифрових угод в національній економіці.

Визначення сутності віртуальних цифрових активів на концептуально-законодавчому рівні та уніфікований підхід до їх фіскального оподаткування в залежності від класу цифрових активів дозволить удосконалити систему адміністрування та обліку такої діяльності у фізичних та юридичних осіб. Для цього на податково-законодавчому рівні необхідно визначити фіскальний підхід до фіксування джерела походження фінансового доходу (а саме: Україна чи іноземне походження) та фінансову методологію розрахунку бази фіскального оподаткування (особливо це актуально для фінансових операцій продажу цифрових віртуальних активів або їх видобутку).

На нашу думку, також доцільно на процедурному рівні затвердити методику визначення чистого прибутку від фінансових операцій з продажу віртуальних цифрових активів, та визначати чистий прибуток, як позитивну фінансову різницю між валовим доходом, отриманим платником від реалізації цифрових активів та звітними витратами, пов'язаними на пряму з їх придбанням та створенням, з чітким урахуванням економічного змісту видів цифрових активів. Чистий прибуток від цифрових операцій з віртуальними цифровими активами доцільно, на нашу думку, визначати окремо та системно оподатковувати за нульовою або пільговою ставкою на рівні від 0% до 5%.

Проблема адміністрування та оподаткування мережевих операцій з віртуальними активами чи інтернет діяльність на сьогодні не є повністю продумана. Проте більшість розвинутих країн вже в основному сформувала базову податкову політику щодо фінансових операцій з віртуальними цифровими активами. Так, цифрові віртуальні активи представляють як певне фіскальне джерело доходу, або як інвестиційний актив, який може генерувати фінансові доходи від приросту фінансового капіталу

Вважаємо за краще коригувати фінансовий результат від цифрових операцій з віртуальними цифровими активами наступних звітних податкових періодів, що самі настають за податковим умовним періодом, якщо звітний або фінансовий період обліково характеризується від'ємним показником фінансового результату від мережевих операцій з цими цифровими активами. Отже, якщо загальна фінансова сума чистих збитків від продажу цифрових віртуальних активів з урахуванням остаточної суми від'ємного фінансового загального результату від цих віртуальних операцій, не врахованих у податкових періодах, перевищує загальну норму прибутків від цих цифрових операцій, сума від'ємного значення, на нашу думку, має зменшувати остаточно фінансовий результат від віртуальних операцій з віртуальними мережевими активами інших податкових періодів.

Необхідно також ретельно та творчо враховувати міжнародний фінансовий досвід та не оподатковувати додатково операції з реалізації цифрових активів податком на додану вартість, що пов'язано із складністю електронного формування податкових накладних. З метою додаткового оподаткування інвестиційного або капітального прибутку від реалізації цифрових активів доцільно, на нашу думку, використовувати ставку 5%.

Після офіційного придбання інвестиційних крипто токенів підприємство може самостійно та регулярно отримувати потужні грошові потоки, скажімо, у вигляді фінансових дивідендів. На нашу думку, доцільно додатково оподатковувати такі види фінансових доходів за базовою ставкою як інвестиційний мережевий прибуток від цифрових віртуальних активів. Затверджена ставка корпоративного податку на рівні 5% підтримає розвиток фінансової діяльності з мережевими операціями з віртуальними активами, крім того, суттєво збільшить обсяг залучення прямих іноземних інвестицій шляхом проведення віртуальних інвестицій, дозволить збільшити суттєво обсяг надходжень до зведеного бюджету у вигляді прямих та реальних податків, адже фінансова ставка є прийнятною у порівнянні із досвідом інших розвинутих країн. В такому випадку у підприємств формально зникне необхідність юридично реєструвати свої адреси в інших юрисдикціях та таким чином уникати високого оподаткування своїх доходів.

3 Удосконалення облікової та податкової моделі адміністрування операцій з віртуальними активами

3.1 Стандартизація та гармонізація процедур обліку операцій з віртуальними активами в контексті діджиталізації бізнесу

За результатами аналізу практичних ситуацій в науковому середовищі сформувався різні теоретичні підходи щодо обліку віртуальних активів в силу відсутності профільного стандарту для обліку операцій з такими активами. Це суттєво і серйозно ускладнює процедури співставної та порівнюваної показників у фінансовій звітності та порушує власне стандартизований та, зокрема, уніфікований підходи в обліку. Через юридичну природу операцій з різними видами віртуальних активів, їх слід сприймати як самостійні об'єкти фінансового обліку. Вважаємо за необхідне та доцільне зазначити окремі е-процеси, щодо е-операцій з віртуальними активами: електронний майнінг; електронна емісія ICO; традиційне придбання; електронний обмін; електронне зберігання або е-адміністрування. (рис 3.1).

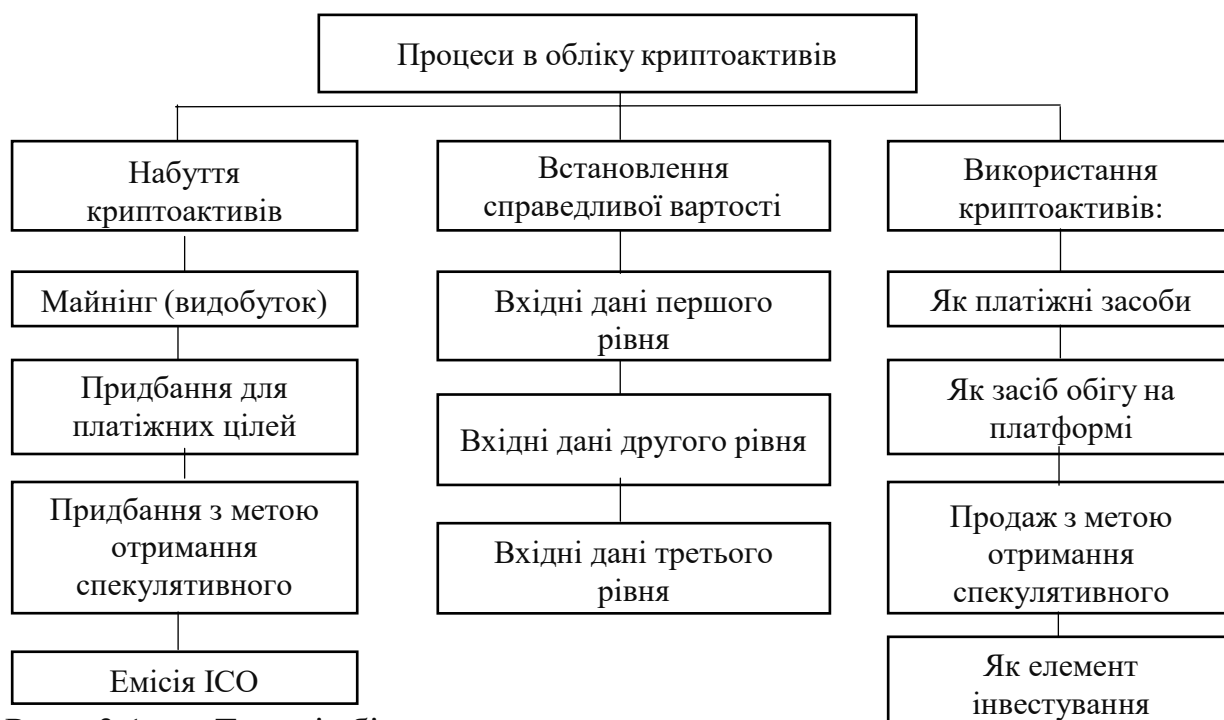

Рис. 3.1 – Типові бізнес-процеси в обліку віртуальних активів

Після детального аналізу змісту віртуальних активів та визначення їх логічного місця у системі обліку та контролю було визначено, що різні віртуальні активи відповідають різним базовим об'єктам обліку. За умови тимчасової відсутності спеціального стандарту щодо обліку віртуальних активів доцільно, на нашу думку, ввести зміни до чинних положень фінансового обліку та звітності. Документально підтверджені платіжні криптотокени пропонується, досить часто, відображати як поточні фінансові активи (за схемами визнання електронних грошей); зміну їх справедливої вартості, на нашу думку, доцільно представляти у форматі «Звіту про прибутки та збитки». В той же час міжнародний стандарт «Фінансові інструменти» [15] потребує, на нашу думку, удосконалення в частині облікового визначення грошових активів та їх еквівалентів. Стандарт, на нашу думку, доцільно також можна доповнити визначенням платіжних криптотокенів (цифрових валют) та, так званих, стейблкоїнів (стабільні універсальні монети, які мають чітку прив'язку до нової фіатної валюти), оскільки ці віртуальні активи мають окремі формальні ознаки електронних грошей, а також використовуються як класичний засіб платежу.

В цьому аспекті нами виявлена неточність щодо визначення права вимоги, в цьому аспекті до емітента, тому доцільно, на нашу думку, уточнити це визначення. Отже, слід доповнити таке визначення в частині визначення, а також оцінки віртуальних активів, що традиційно утримуються брокерами-продавцями, міжнародні стандарти в частині нормативного визначення видів віртуальних активів, які цілком можуть відповідати певним характеристикам нематеріальних активів. Така відповідність може бути застосована в частині оцінки таких віртуальних активів за моделлю класичної переоцінки із занесенням змін у Звіт про сукупні прибутки (збитки)

В контексті обліку інвестиційних криптотокенів та криптотокенів, забезпечених реальними активами, необхідно уточнити міжнародні стандарти щодо визначення поточних фінансових активів, а саме, визнати поточні інвестиційні криптотокени та криптотокени, які забезпечені реальними активами, як новий види поточних фінансових активів. Необхідно, на нашу думку, викласти у облікових стандартах методику фінансового обліку інвестиційних криптотокенів та криптотокенів, забезпечених реальними активами, які не відповідають базовим характеристикам похідного фінансового інструменту (похідного фінансового активу).

На нашу думку, клас цих активів необхідно встановлювати залежно від стратегічної мети та тактичних намірів утримання віртуальних активів. Залежно від економічної природи активів, службові криптотокени іноді пропонується відображати як: аванси видані, інші нематеріальні активи, оборотні запаси або поточні фінансові активи. Облікова оцінка службових криптокенів у обліку як правило залежати від типу базового активу та його концептуальної моделі обліку. За нашими дослідженнями, якщо віртуальний актив відповідає базовим ознакам авансу, пропонується оцінювати такий актив за собівартістю із постійним тестуванням на ознаки знецінення. У випадку, якщо службовий криптотокен сприймається як окремий нематеріальний актив, тоді, на нашу думку, доцільно застосовувати модель формування собівартості, а також модель переоцінки згідно міжнародних стандартів.

В операціях, коли криптотокен ідентифікується як запаси, його облікова оцінка має проводитися за найменшою із вартостей: або за собівартістю або за чистою вартістю реалізації. У випадку, якщо службовий криптотокен відповідає критеріям поточного фінансового активу, на нашу думку, його доцільно обліковувати за поточною справедливою вартістю, а усі зміни його облікової вартості необхідно відображати у Звіті про сукупні прибутки (збитки), крім того в складі іншого сукупного доходу, за умови, що період утримання цього криптотокену є довгостроковим.

Тому доцільно профільні стандарти доповнити в частині визначення службових криптокенів, що, в цілому, відповідають дослідженим об'єктам обліку. Пропонуємо розробити прості принципи класифікації службових криптокенів та обліковому методу визначення їх основних характеристик. Крім того, необхідно чітко навести додаткові роз'яснення щодо фінансового обліку службових криптокенів, які явно мають ознаки дебіторської заборгованості.

Фінансовий облік змішаних криптокенів, що, іноді, поєднують функції виключно службових, умовно інвестиційних та монетарно-платіжних криптокенів, має на пряму залежити від ознак або характеристик, які, насамперед, переважають щодо визначеного криптотокену.

Цифрові активи ми пропонуємо обліковувати на окремих аналітичних рахунках, що відображають їх економічну природу. До редакції чинного Плану рахунків необхідно, на нашу думку, додати наступні нові аналітичні субрахунки:

- 336. Платіжні криптотокени: цифрові валюти;
- 3531. Службові криптотокени;
- 144. Інвестиційні криптотокени довгостроков;
- 3532. Інвестиційні криптотокени поточні;
- 1281. Інші забезпечені криптотокени;
- 1282. Інші незабезпечені криптотокени;
- 291. Забезпечені криптотокени, утримувані від імені клієнтів;
- 292. Незабезпечені криптотокени, утримувані від імені клієнтів;
- 707. Доходи від реалізації віртуальних активів;
- 708. Дохід від майнінгу віртуальних активів;
- 973. Собівартість реалізованих віртуальних активів.

ТзОВ «Мальта Лтд» може використовувати інші інформаційні аналітичні облікові рахунки відповідно до змісту наявних видів віртуальних активів та ділової мети їх утримання. Удосконалений робочий План рахунків разом із обґрунтованою обліковою політикою має бути адаптованим управлінським менеджментом.

В майбутньому ТзОВ «Мальта Лтд», досліджують посередницькі послуги з використання віртуальних активів, а тому планують відображати в бухгалтерському обліку віртуальні активи, придбані для перепродажу, як оборотні запаси за справедливою чистою вартістю реалізації.

Після повного продажу активів відображаються чисті доходи від їх продажу та повна собівартість реалізації. В такому випадку підприємства можуть вільно створити і використовувати аналітичний субрахунок 293 - Вартість придбаних цифрових активів утримуваних для перепродажу. Узагальнену схему обліку платіжних токенів (криптовалют) відображено на рис. 3.2.

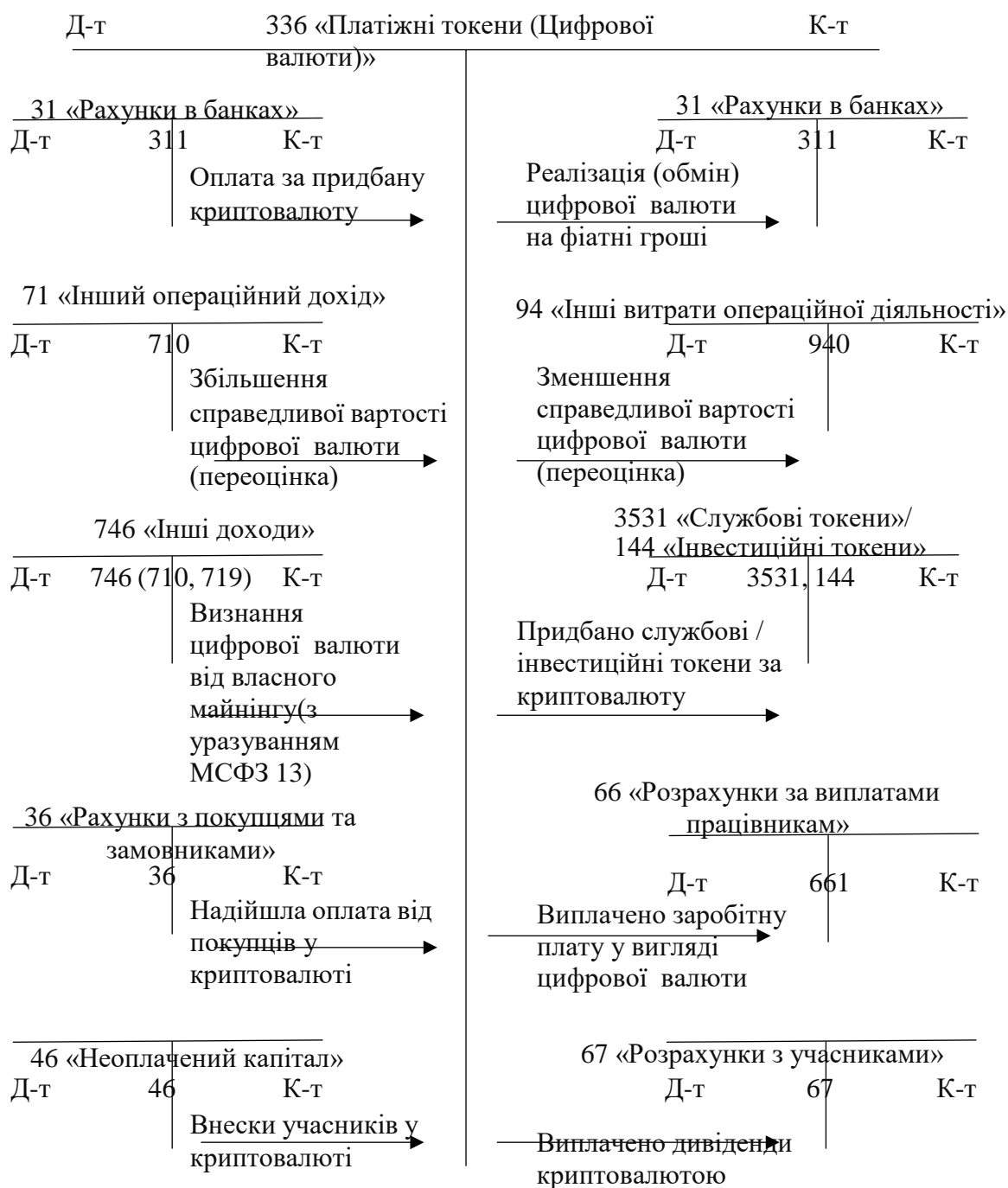

Рис. 3.2 - Схема обліку віртуальних валют на ТзОВ «Мальта Лтд»

Крім того, доцільно, на нашу думку, створити нові додаткові субрахунки для відображення повної собівартості у відповідності до облікової ціни первинного придбання віртуальних активів: 906-Собівартість реалізованих цифрових активів. Для відображення чистого доходу від продажу віртуальних активів за чистою справедливою ринковою вартістю 707-Дохід від реалізації цифрових активів.

За дебетом субрахунку 336-Платіжні криптовалюти доцільно відображати прибуття цифрової валюти до електронного гаманців ТЗОВ «Мальта Лтд»; збільшення її ідентифікаційної справедливої вартості; надходження цифрової валюти від майнінгу, але вже після перевірки на виконання критеріїв ідентифікації; надходження цифрової валюти у вигляді внесків інвесторів.

Вартість надходження цифрових активів, на нашу думку, необхідно встановлювати на підставі вартості інших переданих подібних активів. Первісно визначена ідентифікована вартість придбання віртуальних активів відрізняється від їх справедливої вартості. Проте, на дату балансу такі активи повинні бути представлені за справедливою вартістю. Різниця між первинною вартістю придбання та справедливою вартістю по балансу має бути відображена у звіті про сукупні доходи. Прибуток, пов'язаний із суттєвим збільшенням балансової вартості, обліковується на аналітичному субрахунку 710 - Дохід від первісного оцінювання та від зміни вартості оборотних активів, які мають справедливу вартість. Збитки від зменшення справедливої поточної вартості віртуальних активів рекомендуємо відображати на рахунку 940 - Витрати від знецінення активів за справедливою вартістю.

Логіка умовного прикладу: 11 вересня 2021 р. ТОВ «Мальта Лтд» придбало цифрову валюту (в обсягу п'ять одиниць, за курсом 655 доль. , курс цифрової валют за НБУ на 18 вересня 2021 р. становив 27,76 грн за доль.) через фінансову платформу, фінансова винагорода якої становила 2%. Зважаючи на часовий аспект між передачею документу на придбання та безпосереднім придбанням валюти, ТОВ «Мальта Лтд» встановило, що поточна справедлива вартість придбаної валюти саме на момент її отримання (1 варіант- зросла; 2 варіант -зменшилась) на 25 доль . Відповідно 1 варіант - 680 (варіант 2 - 630) доль., а курс долара за НБУ залишався на попередньому рівні. 30 вересня 2021 року справедлива вартість цифрової валюти за одиницю

становила 700 дол. (курс валют НБУ на 30 вересня 2021 р. становив 28,76 грн. за дол.). Пропонуємо відображати прихід цифрової валюти до електронного гаманця ТОВ «Мальта Лтд» на аналітичному субрахунку 336 - Платіжні криптовалюти. Операції з прямого придбання та чергової зміни вартості цифрової валюти відображені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Облік придбання та зміни вартості цифрових валют у системі бухгалтерських рахунків у ТОВ «Мальта Лтд»

Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума	Кількість
18 вересня 2021 р. придбано цифрову валюту (відповідно за курсом 655 дол. ум.одиницю)	Рах 336	Рах 311	90 914 грн	5
18 вересня 2021 р. відображено фінансову винагороду фінансової платформи	Рах 92	Рах 311	1 818 грн	-
Варіант 1. Справедлива вартість придбаної цифрової валюти на ринку на момент її надходження зросла на 25 дол. за умовну одиницю і становила 680 дол.	Рах336	Рах 710	3 470 грн	-
Варіант 2. Справедлива вартість придбаної цифрової валюти на ринку на момент її надходження зменшилася на 25 дол.тобто 630 дол.	Рах940	Рах336	3 470 грн	-
30 вересня 2021 р. відображено відновлену вартість цифрової валюти, що утримується ТОВ «Мальта Лтд»	Рах336	Рах710	575 грн	-
Фінансовий результат у 1 варіанті (Облікова вартість цифрової валюти становитиме 94 959 грн. (5 ЕТН))	Рах710	Рах791	4 045 грн	-
Фінансовий результат у 2 варіанті (Облікова вартість цифрової валюти становитиме 88 019 грн. (5 ЕТН))	Рах791	Рах940	3 470 грн	-
Списано фінансовий результат за умовами 2 варіанту	Рах710	Рах791	575 грн	-

Особливо слід, на нашу думку, приділити увагу обліку операцій з продажу е-валюти. Реалізація е-валюти на крипто-біржі в обмін на фіатні гроші у фінансовому обліку в такому випадку відображають як списання та надходження коштів з одночасним визнанням операційних доходу або витрат, пов'язаних із продажом цифрової валюти у звіті на рахунках: 707 - Доходи від реалізації цифрових валют або 74 - Інші звичайні доходи, а також 97 - Інші звичайні витрати або 973 - Собівартість

реалізованих цифрових активів, відповідно. Таким чином, операції з продажу платіжних криптовалют е-біржею відображено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 Облік продажу платіжних криптовалют е-біржею

Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума,	Кількість
18 вересня 2021 р. реалізовано цифрову валюту (5 одиниць, за курсом 655дол. .	Рах361	Рах707	90 914	5
18 вересня 2021 р. відображено фінансову винагороду фінансової платформи	Рах361	Рах719	1 818	-
Відображено повної собівартість проданої цифрової валюти	Рах973	Рах293	80 250	5
Нараховано винагороду брокеру-посереднику у фінансової платформи	Рах903	Рах661	35 000	-
Списано доходів на синтетичний фінансовий результат	Рах719	Рах791	4 045	-
Списано собівартості на синтетичний фінансовий результат	Рах791	Рах903	575	-

Окремим аналітичним процесом, що особливо потребує облікового судження є майнінг цифрових активів. Майнінг – це цифрова діяльність, яка вимагає суттєвих людських та енергетичні активів, але дохід від такої цифрової діяльності не гарантується. Враховуючи, на нашу думку, той факт, що під час створення цифрових активів неможливо об'єктивно оцінити час та розмір, у фінансовому обліку створення цифрових активи відбувається лише тоді, якщо ТОВ «Мальта Лтд» набуває юридичне право на отримання грошових ресурсів або похідного фінансового активу. Отримані цифрові активи оприбутковуються за поточною справедливою вартістю, яка розраховується виходячи з ціни, встановленої на активному фінансовому ринку. Оскільки, на нашу думку, не існує певного взаємозв'язку між фактичними витратами та обсягом придбаних цифрових активів, ці операційні витрати доцільно визнавати витратами звітного періоду у складі поточних адміністративних або інших поточних витрат. Якщо майнінг цифрових активів є статутною діяльністю ТОВ «Мальта Лтд», витрати на його провадження, на нашу думку, доцільно відображати у складі загальногосподарських витрат. Детальний приклад відображення майнінгу цифрової валюти наведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 - Облік операцій з майнінгу цифрових активів

Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
Витрати на амортизацію устаткування, що використовується для майнінгу цифрової валюти	Рах 941	Рах 131	7 тис. грн
Витрати на амортизацією інформаційного забезпечення, що застосовується для майнінгу	Рах 977 або Рах 941	Рах 133	5 тис. грн
Витрати на забезпечення електроенергією	Рах 941	Рах 685	21 тис.грн
Витрати на винагороду програмістів	Рах 941	Рах 661	55 тис. грн
Відображено оприбуткування новоствореного цифрового активу за справедливою вартістю	Рах 336	Рах 708	138 тис. грн
Відображено вибуття доходів на звичайний фінансовий результат	Рах 708	Рах 791	138 тис. грн
Списанно операційні витрати на фінансовий результат	Рах 791	Рах 941, 977	88 тис. грн

Коли ТОВ «Мальта Лтд» буде видобувати нову одиницю цифрової активу, його поточна справедлива вартість визначається відповідно до міжнародних стандартів на основі її середньої ціни. У фінансовому обліку ідентифікований актив визнається як новостворений цифровий актив з одночасним визнанням отриманого доходу. Такі умовні витрати як амортизація устаткування, що застосовується для цифрового майнінгу, амортизація відповідного програмного продукту, використання цифрових мереж та інші операційні витрати можуть бути, на наш погляд, не пов'язані із забезпеченням економічних вигід, оскільки в певні періоди ТОВ «Мальта Лтд» може створювати різну кількість цифрових активу, а в певні періоди такий результат може бути нульовим. Тому операційні витрати на видобуток цифрових активів слід відображати прямо у Звіті про сукупні доходи частині витрат періоду на спеціальних рахунках.

За згодою агентів платіжні криптотокени можуть виступати як платіжний інструмент для придбання інших оборотних активів. Якщо ТОВ «Мальта Лтд» планує цифрову валюту як платіжний інструмент, у обліку має бути проведено списання цифрової валюти. Вартість придбання оборотних запасів встановлюється шляхом застосування ринкового курсу

цифрової валюти, діючого на певну дату придбання. У фінансовому обліку ТОВ «Мальта Лтд» відображається надходження цифрової валюти за поточною справедливою вартістю, визнається операційний дохід від реалізації оборотних запасів та узгоджених зобов'язання з ПДВ, якщо постачальник є, відповідно, таким платником. Приклад таких операцій у покупця та, одночасно, у продавця наведено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 - Облік операцій з цифровими активами, які функціонують як платіжний інструмент

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
Облік у покупця:		
Визнано кредиторську заборгованість за придбані оборотні запаси	Рах 20	Рах 631
Визнано узгоджений податковий кредит з ПДВ	Рах 64	Рах 631
Погашено заборгованість у цифровій валюті	Рах 631	Рах 336
Продано залишок придбаної цифрової валюти на криптобіржі	Рах 361	Рах 707
Зараховано грошові кошти на поточний рахунок банку	Рах 311	Рах 361
Визнано операційну собівартість реалізованої цифрової валюти	Рах 973	Рах 336
Облік у продавця:		
Визнано дебіторську заборгованість за поточні запаси	Рах 361	Рах 702
Відображено узгоджене ПДВ-зобов'язання	Рах 702	Рах 64
Визнано надходження цифрової валюти від покупця	Рах 336	Рах 361
Надійшли цифрові активи пов'язаному об'єкту у вигляді безповоротної допомоги	Рах 977	Рах 336

Щодо облікового відображення безповоротної допомоги поданої у цифрових активах, правове забезпечення не містять повноцінного профільного стандарту, що регламентує облік безповоротної допомоги. В такій ситуації, на нашу думку, застосовувати стандарт щодо обліку державних грантів в контексті розкриття інформації про таку державну допомогу. Відповідно до чинного Плану рахунків ця допомога відображається на рахунку 94 - Інші витрати експлуатаційної діяльності або 97 - Інші звичайні витрати.

Особливу увагу слід приділити питанням обліку операцій з інвестиційними або службовими крипто токенами. Відповідно, провідні процеси в обліку криптовалют ІСО, глибоко залежить від узгоджених зобов'язань емітента.

Підприємство, що здійснює незалежну емісію криптовалют, зобов'язані відображати у обліку усі узгоджені зобов'язання, що виникають. Характер зобов'язань залежить від юридичних прав, наданих законним власникам цих криптовалют та їх сурогату.

У процесі налаштування відповідної платформи для обігу криптовалют ТОВ «Мальта Лтд» може здійснити витрати на розробку такої платформи, що потребує коректного відображення у обліку. Інформаційне забезпечення часто здійснюється шляхом емісії криптовалют та продажу за іншу цифрову валюту (також можна і фіатні гроші). Перед початком, на нашу думку, емісії криптовалют відбуваються планові процедури. Підприємство може створити стартову платформу для виготовлення криптовалют, підготувати персональні технічний документ, отримати необхідні та офіційні ліцензії, укласти смарт-контракт, що узгоджується з протоколами входу. У такий важливий період проведені витрати чатково фінансуються за рахунок як власних так і залучених коштів.

Вважається, на нашу думку, за доцільне, капіталізувати операційні витрати на розробку власної платформи та відображати їх у чистій вартості поточного активу лише за умови, якщо понесені операційні витрати відповідають визначенню терміну нематеріального активу, відповідно до положень міжнародних стандартів, у іншому випадку, на нашу думку, ці витрати мають бути одразу визнані як витрати періоду. Для обліку криптовалют нами пропонується створити наступні субрахунки: рахунок 1281 - Інші забезпечені криптовалюти ; рахунок 1282 - Інші незабезпечені криптовалюти»; рахунок 3531 -Службові криптовалюти з ознаками авансів; рахунок 144 - Інвестиційні криптовалюти довгострокові; рахунок 3532 - Інвестиційні криптовалюти поточні та чисто позабалансовий рахунок; субрахунок 0351 - Службові криптовалюти перед реалізацією.

Таким чином, поточні витрати понесені на початковому етапі емісії криптовалют можуть бути частково капіталізовані, якщо можна очікувати, що агент в майбутньому отримає прямі економічні вигоди від цих цифрових активів. Майбутні економічні вигоди від таких цифрових активів можуть складатися з поточних доходів від їх продажу, зниження витрат або інших економічних вигід. Приймаючи

наказ щодо визнання поточних витрат, що обслуговують функціональність криптовалют як складних нематеріальних активів, суб'єкт має оцінити чи здатне ефективно контролювати цифрову платформу, а також чи може воно вільно очікувати економічні вигоди у майбутньому. Якщо поточні витрати, понесені на емітовані криптовалюти, не забезпечать очікувані економічні вигоди для підприємства після обігу криптовалют, їх слід представляти поточними витратами звітного періоду.

Після первинної емісії криптовалют суб'єкт отримані криптовалюти, змінити положення смарт-контрактів) і надійно очікувати майбутніх економічних вигід після випуску криптовалют. У цьому випадку такі надзвичайні витрати, понесені на створення цифрової платформи та рух криптовалют відповідно до норм міжнародних стандартів, можуть бути визнані похідними нематеріальними активами та зношуватися протягом терміну їх очікуваного терміну корисного використання.

Під час майбутніх звітних періодів виникають суттєві обставини, через які важко обґрунтовано очікувати, що цифрові активи стабільно приносять економічні можливості. В такому випадку ці активи мають бути оцінені на факт знецінення. Іноді суб'єкти господарювання формують на своїй цифровій платформі платіжні криптовалюти, що не забезпечують певних прав чи конкретних обов'язків користувачам цифрових платформ, а створені як інструмент платежу на цій цифровій платформі з метою її подальшого функціонування.

Враховуючи, що всі надходження, які отримані за криптовалюти, заплановані для покриття поточних витрат на створення платіжної цифрової платформи і є не пов'язані з фінансовими зобов'язаннями перед емітентами криптовалют, такі надходження сприймаються як винагорода власника за створення цифрової платформи, та повинні відображатися на субрахунку 703 - Дохід від основної реалізації робіт та послуг.

Доцільне у фінансовому обліку створити резерв під можливі майбутні витрати у зв'язку із виникненням зобов'язань при наданні послуг платформи, для виконання яких неможливо точно оцінити розмір витрат на винагороду, енергоресурси та інші експлуатаційні витрати, які будуть понесені в майбутньому. Після оцінки, яка частина генерованого притоку пов'язана з

системним обслуговуванням цифрової платформи, залишкова частина грошових потоків визнається як премія за її створення (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 - Методика обліку операцій з криптовалютами за умов використання сервісної платформи

Зміст господарської операції	Д-т	К-т
Капіталізовано витрати на створення платформи, за якою проводиться контроль	Рах 154	Рах 63
Визнається знецінення похідних нематеріальних активів щодо цифрової платформи	Рах 972	Рах 154
Введено в експлуатацію цифрову платформу для забезпечення обігу службових криптовалют	Рах 127	Рах 154
Визнано витрати на розробку цифрової платформи, за якою не відбувається контроль	Рах 94	Рах 63, 66
Випуск на власній цифровій платформі службових криптовалют, що не забезпечують юридичних прав чи обов'язків агентів цифрової платформи	Рах 3531	Рах 681
Оплата послуг емітента на ФСО за забезпечення сервісної фінансової платформи	Рах 681	Рах 703 або 74
Формування резерву під операційні витрати, пов'язані з конструктивними зобов'язаннями обслуговувати цифрову платформу	Рах 681	Рах 474
Визнання власних криптовалют, які залишаються капіталом організатора-власника ФСО	Рах 03531	—

Частина криптовалют, створених під час роботи цифрової платформи, може залишатися в електронному гаманці суб'єкта господарювання. Такі криптовалюти при первісному визнанні, на нашу думку, відображаються на окремому позабалансовому рахунку, оскільки воно потребує додаткових витрат, пов'язаних з їх придбанням. Пропонується первісно відображати такі криптовалюти на чисто позабалансових рахунках суб'єкта господарювання, з наступним визнанням їх як оборотних активів підприємства, але після балансування активного ринку цих криптовалют, та коли виникає нова можливість їх продажу в звичайних ринкових умовах. Після таких криптовалют мають фіксуватися у складі активів підприємства із одночасним визнанням операційних доходів від первісного визнання та від зміни чистої вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю.

Підприємство може, на нашу думку, надавати додаткове право інвесторам криптовалют сплачувати за товари за допомогою системних смарт-контрактів, що

використовуються криптовалютами. Кожному господарю криптовалюти передбачено право покрити цим криптовалютою частину вартості на новий товар у зазначений період від часу емісії цих криптовалют. У наступному періоді їх утримувачі отримують офіційну знижку на придбання цифрового товару. У фінансовому обліку доцільно відображати усі узгоджені зобов'язання, пов'язані з наданими додатковими правами власників токенів. Для формування первісної вартості зобов'язань підприємство має самостійно оцінити, яка загальна частина офіційних власників криптовалют може скористатися законним правом на суттєву знижку у майбутньому.

Якщо експерти визначили, що 75% утримувачів криптовалют спроможні у майбутньому скористатися юридичним правом на знижку, воно має, на нашу думку, розрахувати дисконтовану вартість цієї частини зобов'язання. Крім того необхідно зазначити, що такі конструктивні зобов'язання та резерв мають бути, на наш погляд, переоцінені на кожну балансову дату. Резерв передбачається формувати на субрахунок 474 - Забезпечення операційних витрат і платежів. Якщо через один рік вартість одного криптовалюти на активному ринку суттєво може знизитися, підприємство має право оцінити мінімальний ризик того, що за такої низької вартості більшість власників криптовалют змодельює варіант використання їх як інструмент оплати за товар цього підприємства та реалізують знижку.

У випадку наявності інвестиційних криптовалют, які за економічною природою мають характеристики похідних цінних паперів, юридичні права, що надаються покупцям цих цифрових токенів, можуть мати статус власників цінних паперів. Тому пропонується нами відображати у фінансовому обліку конструктивні зобов'язання емітента криптовалют в прямій залежності від характеру юридичних прав, що надаються цими криптовалютами.

У іншому випадку криптовалют, які на сьогодні мають характеристики похідних інструментів власного капіталу, емітент таких криптовалют може взяти на себе конструктивні зобов'язання розподілити суму річного чистого прибутку між власникам криптовалют. Під час наступних чергових звітних періодів ці конструктивні зобов'язання зростають у ситуації, якщо агент бізнесу отримує прибуток

протягом поточного звітної періоду. Фінансовий облік цих конструктивних зобов'язань відбувається, на нашу думку, аналогічно обліку незалежних зобов'язань підприємства перед зовнішніми акціонерами.

Приклад повного відображення в обліку типових операцій з інвестиційними криптотокенами систематизувала аудиторська компанія PwC. Так, агент розмістив криптотокени на загальну суму 200 тис. грн. та зобов'язується регулярно (щорічно) нараховувати власникам цих криптотокенів номінальний відсоток від балансового прибутку протягом планового періоду. Сформовані криптотокени, надають власнику лише формальне право на отримання номінального відсотка від балансового прибутку звітної періоду. У фінансовому обліку компанії не виникає конструктивних фінансових зобов'язань, але, на нашу думку, після закінчення терміну дії сертифікату у обліку мають бути визнані фінансові доходи. У випадку, якщо протягом наступного поточного періоду компанія отримує балансовий прибуток, збільшується чиста сума прибутку, що підлягає оподаткуванню. У фінансовому обліку компанії може відобразити конструктивне зобов'язання перед агентами криптотокенів. Фінансова модель відображення наведених операцій наведено у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 - Фінансова модель відображення господарських операцій з інвестиційними криптотокенами

Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
Зафіксовано розповсюдження інвестиційних криптотокенів-ICO	Рах 311 та 336	Рах 681	200 тис. грн
Розраховано облікові фінансові доходи після завершення процедур ICO	Рах 681	Рах74	200 тис. грн
Завершено розподілену долю у балансові прибутку (30%)	Рах 441	Рах 672	180 тис. грн
Виплачена з поточного рахунку раніше розподілену частку інвесторам	Рах 672	Рах311	180 тис. грн

В процесі ICO підприємство фактично зобов'язується щорічно сплачувати номінальним власникам криптотокенів процент від договірної теперішньої справедливої вартості цифрової валюти.

На дату емісії криптовалют теперішня вартість одного цифрового біту становила 378 тис. грн., тоді як в останній фінансовий день звітного року вона, за даними сайту, зросла до 420 тис. грн. Так, агент після завершенням ICO має, на нашу думку, відобразити не тільки номінальний дохід, але і конструктивне фінансове зобов'язання в результаті визнання похідного фінансового інструменту або активу.

Якщо у процесі виконання дій, пов'язаних з видачою похідного фінансового інструменту теперішня вартість просто придбання цього зобов'язання після балансового первісного визнання зросла майже на 10 % та становить, відповідно 450 тис. грн., велика ймовірність того, що агент в майбутньому сплачуватиме значно більші суми, зростає, тому, на нашу думку, рівень поточних зобов'язань перед виплатою самого першого річного процента зростає майже на 85 000 грн., тобто, фактично, до 235 000 грн (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 - Облікове відображення операцій з цифровими активами як похідних фінансових інструментів

Зміст господарської операції	Д-т	К-т	Сума
Визнано теперішню справедливу вартість криптовалют	Рах 681	Рах 74	420 тис грн
Враховано передачу похідного конструктивного фінансового інструменту від криптовалюну-ICO	Рах 681	Рах 379	420 тис. грн
Визнано збільшення конструктивного зобов'язань перед інвесторами-власниками криптовалют	Рах 952	Рах 379	85 тис. грн

Особливої уваги заслуговують питання фінансового відображення поточних операцій з цифровими активами у номінальних посередників на цифровому ринку. На нашу думку, суб'єктам, які здійснюють сертифіковані посередницькі послуги, визнавати цифрові активи, що придбані з метою продажу за чистою теперішньою вартістю продажу. Таким чином, під час офіційного продажу цифрової валюти, придбаної з метою перепродажу, у публічному обліку відображається її повна собівартість за теперішньою балансовою вартістю, а ціна реалізації – як прибуток від продажу.

3.2 Трансформація механізму оподаткування операцій з віртуальними активами

Удосконалення системи оподаткування операцій з цифровими активами, на нашу думку, варто виокремити типові класи транзакцій: цифровий майнінг, отримання цифрових активів в рахунок повної оплати за активи; виплата винагорода та заохочень цифровими активами; використання цифрових активів для повної оплати за оборотні активи; чиста купівля та продаж цифрових активів; номінальна емісія цифрових активів в процесі ІСО і подібні угоди.

Пропонуємо зміну алгоритму розрахунку справедливої вартості цифрових активів, що визнається у публічній звітності як балансовий прибуток або збиток, не включати до загальної кінцевої бази оподаткування податком на прибуток, а просто оподатковувати за окремою пільговою таксою у розмірі 5%. На нашу думку, доцільно фіскальне оподатковувати операції з цифровими активами в момент їх вибуття. Винятком, на нашу думку, мають бути лише нарахування податків на виплати працівникам, що виплачується у вигляді цифрових активів. В цьому випадку персональні податки доцільно розраховувати одночасно із нарахуванням заохочення працівникам.

Крім того, пропонується на регулярній основі відправляти до податкової інспекції разом із річною поточною фінансовою звітністю новий додаток – Сукупний Звіт про рух цифрових активів. З метою оподаткування діяльності агент має забезпечити своєчасний публічний облік операцій з цифровими активами. На момент вимоги податкових органів агент зобов'язане надати необхідну інформацію щодо усіх дій з цифровими активами. Запропонована інформація має, на нашу думку, включати: повну дату транзакції; точну кількість отриманих або реалізованих обсягів цифрових активів; обмінний курс цифрового активу на день та годину цифрової угоди; номінальна вартість транзакції на період її проведення у системі; фіскальну мету угоди; юридичні реквізити агентів-постачальників.

Запропонована облікова модель оподаткування цифрових активів відображена у табл. 3.8, де визначена облікова методика та такса податку відповідно до кожного певного типу угоди.

Таблиця 3.8 - Запропонована фінансова методика оподаткування угод з цифровими активами

Тип транзакцій	Фінансова методика оподаткування	Такса податку
Придбання цифрових активів	Не оподатковується	До 0%
Продаж цифрової валюти в обмін на фіатну валюту	Оподатковується корпоративним податком за пільговою ставкою	До 5%
Продаж-трейдинг або обмін цифрових активів на подібні фінансові активи	Розглядаються як бартерна операція. Вартість переданих фінансових активів має визначатися для окремої угоди	До 5%
Надходження комісійної винагороди за операції трейдингу на криптобіржі	Оподатковується корпоративним на загальних підставах	До 18%
Надходження безповоротної фінансової допомоги у вигляді цифрових активів	Оподатковується корпоративним податком за пільговою таксою	До 5%
Використання цифрової валюти для оплати за товари чи послуги	Визначається як бартерна операція. Вартість переданих фінансових активів повинна визначатися для кожної конкретної угоди. У випадку, якщо агенти є платник ПДВ – формується податковий кредит	До 5% та 20% ПДВ
Процес майнінг - видобуток цифрових активів з метою формування довгострокових інвестицій	Оподатковується корпоративним податком за пільговою таксою.	До 3%
Процес майнінгу-видобутку цифрових активів: основний бізнес-процес	Оподатковується корпоративним податком за пільговою таксою.	До 5%
Безкоштовне отримання цифрових активів в процесі еірдроп	Відповідна операція не може вважатися фінансовим доходом, не повинна оподатковуватися	До 0%
Нарахування виплат у цифрових активах.	Усі відповідні персональні податки (нараховуються і сплачуються суб'єктом господарювання)	ПДФО до 18%, ВЗ до 1.5%, ЄСВ до 22%
Визначення дивідендів від інвестиційних криптоактивів для ідентифікованих юридичної особи-нерезидента	Визначається авансовий внесок з корпоративного податку (за пільговою ставкою до 5%), та податок у розмірі до 15% (не встановлене нормами міжнародних договорів)	До 5% До 15%
Визначення дивідендів від інвестиційних активів для ідентифікованих фізичної особи	До складу загального місячного або річного оподаткованого доходу фізособи пасивні доходи включаються до бази оподаткування ПДФО та військовим збором	ПДФО до 5% ВЗ до 1.5%

Отже на момент придбання цифрових активів потенційний дохід не оподатковується податком. Однак, на нашу думку, важливо відстежувати усю історію подій з метою розрахунку уточненої вартості їх придбання. У випадку, якщо агент отримує платіжні криптотокени в рахунок оплати за активи, вартість таких активів має бути врахована у складі оподатковуваного доходу. Проте, якщо агент використовує платіжні криптотокени як інструмент оплати за активи, воно має фінансове право включити вартість цих активів до звітних витрат, що зменшують фінансовий результат.

Принциповим питанням для персонального оподаткування операцій з цифровими активами є оцінка їх теперішньої справедливої вартості у конкретний період. На нашу думку, доцільно встановити теперішню справедливу вартість цифрового активу, саме як таку, що оцінюється в обліку у грошових активах, та яка може, на перший погляд, бути отримана на активному ринку від анонімного покупця, який діє із дотриманням стандартного принципу - витягнутої руки.

У зв'язку з тим, що насправді не існує інтегрованого підходу до оцінки теперішньої вартості цифрових активів, платники податків можуть застосовувати комерційний обмінний курс справедливого активного ринку. Фінансовий курс повинен бути технічно зваженим та юридично перевіреним. Так, за результатами дослідження, більшість агентів використовує середній поточний обмінний курс найбільших доступних крипто-бірж конкретно на дату і час угоди. У випадку, якщо інформація про ставки завуальована на біржі, агент має довести правдивість застосовуваного курсу іншими доречними шляхами та мати додаткові документальні підтвердження. Методологія, що нами використовується для термінового визначення обмінного комерційного курсу повинна бути єдиною, визначена елементами облікової політики та застосовуватися періодично.

З метою оподаткування операцій продажу товарів або надання послуг за цифрові активи, таку угоду доцільно розглядати як вид бартерної торгівлі. Базою для оподаткування надходжень від цих операцій є вартість базових товарів чи робіт, що передаються. Договірні відносини та вартість договору повинні відповідати вартості базових активів на відкритому ринку [225].

Майнер-агент, на нашу думку, може використовувати

набуті криптовалютени для власних господарських потреб, або для планового подальшого відчуження. Методика фіскального оподаткування господарської операцій з надходження фіскальних платіжних криптовалютенів залежить, в цілому, від того, чи має агент-майнер фінансовий намір у подальшому отримати балансового прибуток від цієї фінансової діяльності. У випадку, якщо агенти-майнери використовують крипто-майнінг як дослідження або з метою отримання цифрових активів як довгострокових фінансових інвестицій, то ці балансові прибутки або непокріті збитки не доцільно включати до сукупної бази фіскального оподаткування, а оподатковувати за спеціальною фіскальною ставкою до 3%.

Крім того, якщо агент-майнер виробляє цифрові активи на постійній фінансовій основі (більше чотирьох транзакцій на місяць) з метою їх реалізації у близькому фінансовому майбутньому та отримання балансового прибутку, такі балансові прибутки та збитки мають включатися до фіскальної бази оподаткування та оподатковуватися за фіскальною ставкою до 5%.

Крім того, на нашу думку, варто прибуток, отриманий від крипто-майнінгу, фіскальне оподатковувати на дату вибуття цифрових активів, а не на дату їх виробництва. Також, на нашу думку, доцільно на методичному законодавчому рівні запропонувати підприємствам, які декларують діяльність з крипто-майнінгу, на етапі фінансового створення та фінансового запуску включати до зменшення фіскальної бази оподаткування фінансові витрати на придбання устаткування для крипто-майнінгу у вигляді амортизаційних видатків та прямі витрати на енергоресурси.

Суб'єкти господарювання, що працюють з крипто-майнінгом спроможні видобувати цифрові активи від імені анонімного замовника, що сплачує йому юридично визначену винагороду за надані фінансові послуги. Отже, підприємство-майнер не керує цифровими активами, на нашу думку, вони одразу віртуально перераховуються на віртуальні гаманці клієнтів.

Новим способом отримання цифрових активів є їх видобуток через процедури еірдроп, тобто фактично безкоштовне отримання, що за своєю фінансовою природою є, по суті, універсальним маркетинговим інструментом, яке практично використовується з метою суттєвого підвищення фінансової ліквідності проекту на його початкових стадіях.

Враховуючи той факт, що ці цифрові активи прямо не набуваються в обмін на активи, на нашу думку, ця операція не може вважатися фінансовим доходом, а тому не має фіскальне оподатковується.

Крім того, важливо дослідити теоретичне питання щодо удосконалення методики фіскального оподаткування операцій з цифровими активами під час їх продажу. Можливі окремі випадки, коли оподатковується балансовий прибуток або навіть збиток від списання фінансових платіжних криптовалют, що були прямо набуті протягом різних звітних періодів за різними обмінними курсами.

Ця практична ситуація особливо актуальна для цифрових підприємств-бірж, що працюють з платіжними криптовалютами. Пропонується, в певних випадках, позитивну різницю між теперішньою вартістю продажу цифрового активу та вартістю його придбання вважати балансовим прибутком від майнінгу цифрового активу. Аналогічно, на нашу думку, негативну різницю слід вважати балансовим збитком від майнінгу цифрового активу, де номінальна ціна продажу – це теперішня ринкова вартість цифрових активів на дату угоди, а теперішня ціна придбання – поточна первісна вартість цифрового активу. Для фіскальних податкових цілей пропонується до теперішньої первісної вартості цифрових активів включати прогнозовані прямі витрати на їх придбання, а саме, комісійні витрати.

Таким чином, різні фінансові методи оцінки цифрових активів під час номінального вибуття мають різний фіскальні наслідки щодо формування фінансового результату та суми податку. Контролюючі органи мають право регулярно перевірити облікові метод оцінки цифрових активів, а платники державних податків повинні, на нашу думку, мати можливість обґрунтувати свій персональний метод облікової оцінки та надати за вимогою відповідні первинні облікові документи.

Важливим питанням фіскального оподаткування цифрових активів є джерело реального походження доходів. Якщо основна частина такої фіскальної господарських операцій відбувається на митній території нашої країни, тоді такі дохід, отриманий від цифрової діяльності, має офіційне джерело походження в Україні, а, отже, має оподатковуватися в Україні.

Обліковий метод вибуття цифрових активів суб'єкт господарювання має обирати, в принципі, самостійно. Але, на нашу думку, для крипто бірж, що обліковують цифрові активи як поточні запаси, пропонується використовувати, насамперед, один з двох методів: або метод ФІФО, та можна ще обліковий метод скоригованої середньозваженої собівартості. Облікова вартість придбання, на наш погляд, має бути фіскальне скоригована на прямі витрати. Для простого прикладу нами було розраховано балансовий прибуток до остаточного оподаткування із використанням цих методів. У таблиці 3.8 наведено облікову інформацію щодо господарських операцій руху цифрової валюти.

Таблиця 3.8 – Аналітична Інформація щодо фінансової операцій з цифровою валютою

№ з. п.	Тип операції	Дата	Кількість, BTC	Ціна,	курс	Вартість	Комісійна винагорода	Скоригована первісна вартість
1	Цифрова Купівля	19.06.2010	0,2	9 404	26,8	50 336 грн	535 грн	50 872 грн
2	Цифрова Купівля	12.12.2021	0,6	17 971	28,1	302 721 грн	562грн	303 283 грн
3	Цифрова Купівля	03.01.2022	0,3	29 501	28,3	250 239 грн	565грн	250 804 грн
4	Цифрова Продаж	05.01.2022	0,7	41 414	28,4	824 180 грн	-	243 078 грн
5	Цифрова Купівля	21.01.2022	0,1	45 414	28,5	129 475 грн	-	129 475 грн

Відповідно до аналітичних даних табл. 3.8 було проведено три придбання цифрової валюти у різні звітні періоди. Операції придбання цифрової валюти згідно з розробленою обліковою моделлю оподаткування цифрових активів не оподатковуються. Продаж 0,7 BTC відбувся 5 січня за поточною ринковою вартістю. Для розрахунку балансового прибутку до фіскального оподаткування за поточними операціями з цифровими активами необхідно розрахувати балансову скориговану вартість їх придбання. Якщо підприємство використовує метод ФІФО, на нашу думку, розрахунок буде мати наступний вигляд.

Прибуток до остаточного оподаткування буде розраховуватися як різниця між поточною вартістю реалізації і скоригованої поточної вартості придбання, тобто 520 760 грн. (824 180 – 303 420)) за обліковим методом ФІФО

В іншому випадку 581 102 грн. (824 180 – 242 078) за методом середньозваженої собівартості. За нашими розрахунками сума податку за пільговою ставкою до 5% буде дорівнювати 26 038 грн. або 29 055 грн.

Іншим важливим питанням, на нашу думку, є процедура оподаткування службових крипто-токенів. Службові крипто-токени надають їх номінальному власникам явне або неявне фінансове право на вільне користування визначеними активами в обмін на ці крипто-токени. Відомо, що службові крипто-токени за своєю фінансовою природою можуть мати різні адміністративні функції та виступати як: класичні ваучер, тобто надавати формальне право власності на майбутні активи; електроні ключ, а саме надавати формальне право доступу до цифрової платформи агентам. Коли агент-користувач фінансових службових токенів прямо набуває їх для майбутнього бартеру на активи, сума капітальних вкладень на придбання цифрових токенів за своєю фінансовою природою є передоплатою. Так, фіскальна базу оподаткування можливо, на наш погляд, зменшити лише після формального обміну службових крипто токенів на визначені активи.

З метою фіскального оподаткування номінальних інвестиційних крипто токенів, необхідно, на нашу думку, враховувати, що інвестиційний токен надає інвестору частку в чужому капіталі або відсоток від балансового прибутку, що передбачає можливість отримання фінансового контролю. Інвестиційні крипто токени у обліку сприймаються як форма фінансового залученого або власного капіталу, залежно від фіскального прав та конструктивних зобов'язань, передбачених цим крипто токеном. Тому, фінансові проценти або фінансові дивіденди, отримані інвестором інвестиційних крипто токенів мають фіскальне оподатковуватися відповідно до чинних правил оподаткування. На дату вибуття інвестиційних токенів їх методика фіскального оподаткування залежать від характеру фінансових прав, що передбачені цим числовим активом.

Згідно проведених досліджень, операції зі службовими крипто токенами під час процедур ICO мають фіскальне оподатковуватися на дату виконання зобов'язання (роботи виконані, активи доставлений).

Процедура фінансової емісії інвестиційних крипто tokenів під час процедури ICO відповідає фінансовій емісії поточних інструментів капіталу. Емісія інвестиційних фінансових крипто tokenів надає номінальним власникам певні права схожі на номінальні права акціонерів або номінальних власників фінансових інструментів боргового капіталу. У момент фінансової емісії номінального надходження від процесів ICO не є об'єктом фіскального оподаткування, однак, до виплат номінальним власникам крипто tokenів у вигляді фінансових дивідендів або фінансових відсотків, на нашу думку, доцільно застосовувати номінальні ставки аналогічні до нормативного оподаткування номінального пасивного доходу в Україні.

Дискусійним питанням щодо загального оподаткування фінансових операцій з цифровими активами є складність визначення справжньої юрисдикції, де має фактично оподатковуватися номінальний дохід отриманий від цифрової операцій з цифровими активами. Не існує певного та єдиного місяця існування чистої розподіленої книги, адже вона фактично розміщена у віртуальній пам'яті та віртуальних процесорах її користувачів. Цифрові активи є просто цифровим записом розподіленої цифрової книги у мережі, що існують у цифрових копіях електронних записів на різних вузлах увсьому глобальному світі.

Користувачі фактично можуть зберігати свої електронні приватні ключі-гаманці як, наприклад, USB-ключі у формальному певному фізичному місці оф-лайн. Більшість таких власників цифрових активів часто використовують цифрові онлайн-гаманці, що фактично розміщені на віртуальних серверах, вільно розташованих у всьому світі. Можливим мудрим рішенням цього дискусійного питання є система оподаткування віртуальних доходів від операцій з цифровими токенами в межах тієї віртуальної юрисдикції, в якій користувач фактично тримає свій цифровий приватний ключ від цифрового криптогаманця.

Однак, виникають різні суттєві проблеми: зокрема, реальні користувачі могли б віртуально запам'ятати свої цифрові приватні ключі. У такому випадку вони фізично та номінально ніде не існували, окрім як у фізичній пам'яті користувача.

Крім того, це, фактично, може означати, що підприємства підлягають загальному оподаткуванню в усіх фактичних юрисдикціях, в яких вони віртуально використовують свій цифровий приватний ключ від електронного гаманця.

Слід враховувати, що завжди необхідно зберігати створені копії цифрових приватних ключів, якщо віртуальний користувач створив кілька цифрових копій у різних фізичних місцях. За цих умов суб'єкти господарювання з метою уникнення загального оподаткування можуть зберігати цифрові приватні ключі податкових гаванях або офшорних зонах чи зонах з більш лояльними ставками податку.

Для реального визначення країни з джерелами доходів, з метою повного оподаткування віртуальних операцій з інвестиційними цифровими токенами під час процедур ICO, необхідно чітко дотримуватися фінансових правил оподаткування фінансових процентних або фінансових дивідендних доходів: для фінансового процентного доходу необхідно визначити фактичне юридичне місце об'єкту загального оподаткування; для фінансових дивідендів також необхідно фактично визначити, резидентом саме якої країни є агент, що сплачує фінансові дивіденди.

Крім того, формально країну-джерело віртуальних доходів від надходжень під час процесів ICO реально визначити досить складно, адже віртуальні операції здійснюються у цифровому форматі без забезпечення централізованого фізичного місцезнаходження. Більше цього, віртуальна діяльність може здійснюватися одразу в багатьох країнах. Проте, з метою загального оподаткування віртуальних операцій з цифровими активами на сьогодні необхідно чітко визначити наступні фактори:

- фізичну присутність в Україні підприємства, що здійснює цифрову діяльність, пов'язану з цифровими активами;
- схема проведення маркетингу та номінального просування ICO;
- реальні та юридичні адреси агентів ICO.

У випадку невдалого процесу ICO, обсяг реально відшкодованого інвесторам віртуального доходу не має підлягати загальному оподаткуванню. Підприємство може за свій рахунок провести ICO ще до самого початку своєї віртуальної діяльності з метою залучення віртуальних коштів. У міжнародній практиці на сьогодні існує фіскальне право зменшення реальної бази оподаткування на суму віртуальних попередніх витрат, що були частково понесені до початку віртуальної юридичної діяльності бізнесу. Згідно аналітичним дослідженням, в Україні на нормативному рівні доцільно повністю дозволити номінально включати витрати на ICO до зменшення реальної бази оподаткування у звітному році для підтримки віртуального бізнесу та розвитку цифрової економіки.

Якщо віртуальні цифрові активи згідно законодавства мають певні нормативні обмеження на їх модель відчуження (відтермінування у фінансовому аспекті), нарахування реальних податків мають відбуватися, на нашу думку, після фіскального зняття усіх обмежень (або формального закінчення нормативного періоду відтермінування). Однак, якщо цифрові токени видаються співробітникам у іншій, ніж заохочення, формі, вони, формально, не будуть оподатковуватися персональними податками.

Якщо, скажімо, засновник зробив фактично внески у формі грошових активів у статутний капітал для проведення процедур ICO, а натомість йому реально були надані інвестиційні цифрові токени, що надають номінальне право повної власності на долю в капіталі у вигляді права голосу на загальних зборах господарів крипто токенів та адміністрування розвитку віртуального бізнесу то у такому разі інвестиційний крипто токен буде виступати як фінансовий актив агентам.

Для певних видів операцій можуть накладатися фіскальні обмеження, так, скажімо, засновнику може бути нормативно заборонено продавати цифрові токени протягом перших 2 років від дати проведення процедур ICO. У такому випадку, дохід від віртуальних активів буде включатися до бази загального оподаткування лише після зняття фінансового мораторію або по нормативного завершенню періоду блокування.

3.3 Аудит операцій з віртуальними активами як система забезпечення фінансової безпеки адміністрування

Метою незалежного аудиту публічної звітності відповідно до вимог Стандарту з аудиту Ціль і основні принципи незалежного аудиту публічної звітності є «...встановлення аудитором відповідності фінансової звітності у всіх суттєвих аспектах чинному законодавству, що регламентує порядок підготовки та подання фінансових звітів...» [10].

На етапі оперативного планування, під час розробки робочої процедур аудиту аудитори-контролери враховують робочу мету, фактичний обсяги, формальний підхід та економічні ризики аудиту. Аудитор-ревізор обов'язково розраховує прогноз під назвою: Що може піти не так. На рівні синтетичних рахунків публічного обліку та професійних тверджень, що є внутрішніми економічними ризиками фінансової звітності. Для облікового рахунку цифрових активів аудитори-ревізори мають номінально оцінити наступні твердження публічної звітності: існування факту операції, повноту оцінки, юридичні права та обов'язки, економічну оцінку та точність, фінансове відсікання, логічне розкриття інформації. Також, на початку важливим виступає твердженням для цифрових активів є цифрова авторизація.

Запропонована матриця економічних ризиків та фінансового контролів для рахунку цифрових активів формально включає можливий перелік економічних ризиків, фінансових контролів та базових аудиторських процедур на рівні професійних тверджень. Аудитор-ревізор має реально оцінити фінансовий обсяг та балансову вартість цифрових активів, чітко порівняти їх номінальну вартість з матеріальністю на основі рахунків публічної звітності.

На методичному рівні Рада з нагляду за фінансовою звітністю публічних компаній проголосила цифрові активи як першочерговий об'єкт для незалежної перевірки та фінансової інспекції. Таким чином, терміново необхідно розробити аудиторську модель, для прийняття рішень щодо виявлення усіх економічних ризиків щодо віртуальних операцій з цифровими активами.

Модель оцінки фінансових ризиків при прийнятті або продовженні обслуговування клієнта в аудиті розроблена М. Майнеллі та наведена на рисунку 3.33.

Рис. 3.3 - Модель оцінки фінансових ризиків при прийнятті або продовженні клієнта.

Міжнародний комітет з облікової інтерпретацій публічної звітності ~~робив~~ офіційний документ щодо Утримання цифрових валют, в якому чітко вказав, що фінансовий облік для ведення цифрової валюти має відповідати МСБО-38 Нематеріальні активи. Проте інші профільні інституції з розробки облікових стандартів та стандартів аудиту не змогли видати офіційних рекомендацій щодо обліку або аудиту цифрових валют.

Аудиторські галузеві стандарти контролю якості чітко вимагають від аудиторських компаній дотримання процедури фінансового контролю якості щодо прийняття та продовження процедурної роботи аудиторських агентів. Політика роботи аудиторської компанії повинна чітко забезпечувати розумну та професійну впевненість у тому, що компанія має необхідну професійну компетенцію виконувати отримані зобов'язання. Тому, на нашу думку, перед тим, як прийняти остаточне рішення щодо прийняття або бронювання місця для постійного

клієнта, аудиторська фірма має фінансово оцінити, чи володіє вона методичною необхідною компетенцією та інформаційними ресурсами для завершення такого віртуального проекту. За умови повної відсутності нового нормативно-правового забезпечення операцій з цифровими активами фінансова оцінка компетентності аудиторської фірми суттєво ускладнюється.

Аудиторська фірма має самостійно визначити, чи мають всі її працівники необхідні інформаційні знання та цифрові навички для виявлення та уникнення цифрової загрози незалежності, яка, звісно, може бути. Відсутність попереднього цифрового досвіду віртуального аудиту ускладнює фінансову оцінку потреби аудиторських інструментів для окремого проекту. Наприклад, оскільки віртуальна транзакція з цифровими активами зберігаються у глобальній мережі як цифрові дані, відсутність гарного досвіду практичної роботи з цифровими даними та необхідної технічної кваліфікації можуть, на нашу думку, суттєво вплинути на фінансову оцінку фактичної потреби в ресурсах для участі в аудиторському процесі.

Аудиторські стандарти контролю процедурної якості також вимагають від аудитора-ревізора врахувати економічні ризики, пов'язані із процесом. Аудиторам-ревізорам необхідно письмово визначити, чи відповідають віртуальні операції з цифровими активами бізнес-стратегії офіційного клієнта та його діловим цілям, чи використання цифрових активів напряду визначається іншими мотивами. Аудитори-ревізори повинні також чітко враховувати професійну компетенцію своїх клієнтів у сфері фінансового обліку та публічної звітності щодо операцій з цифровими активами; оцінити інформаційну систему внутрішніх контролів бізнес-клієнта, систему вартісної оцінки та фінансового управління економічними ризиками щодо цифрових операцій з цифровими активами.

Ризики публічної звітності щодо поточних операцій з цифровими активами будуть суттєво вищими, якщо справедлива вартість рахунків цифрових активів перевищує рентабельність на рівні рахунків публічної звітності. Ризик суттєвого зростає, якщо присутні фактори: відсутність нового нормативно-правового забезпечення

обліку, публічної звітності та аудиту віртуальних операцій з цифровими активами; новий тип віртуального активу; відсутність послідовних профільних законів та норм цифрового оподаткування; відносна анонімність операцій з цифровими активами, а також суттєвість обсягу угод та змісту цифрових активів.

Важливим етапом, на нашу думку, для документального підтвердження існування цифрових активів є перевірка кількості цифрових гаманців та віртуальних рахунків цифрових активів суб'єкта на різних цифрових біржах. Оскільки цифрові активи є віртуальними активами, традиційних фінансові методів, які використовуються аудитором для перевірки фактичного існування оборотних запасів та необоротних активів, може бути процедурно недостатньо. Для документальної перевірки існування об'єкту традиційно використовуються аудиторами запити-підтвердження у вигляді листів-підтвердження від фінансових установ для типової перевірки грошових потоків.

Проте, цифрові активи зберігаються у глобальній мережі без центрального фінансового регулятора, тому підтвердження офіційного залишку цифрових активів на цифровому рахунку за допомогою незалежного джерела може бути досить складним.

Слід, на нашу думку, також зазначити, що загублені або зламані ключі до цифрового гаманців можуть абсолютно знецінити ці цифрові активи, тому аудитори-ревізори мають приділити, звісно, значну увагу тестуванню процедур внутрішніх контролів компанії, протестувати адміністративну систему доступу до електронних гаманців та своєчасно задокументувати механізм зберігання корпоративних ключів.

Аудитори-ревізори зазвичай одразу оцінюють наступні господарські фактори щодо операцій з цифровими активами: хто є кінцевим власником цифрових активів; чи автономні цифрові активи агентів, що знаходяться на цифрових біржах; що відбувається з таким активом, якщо цифрова біржа припиняє статутну діяльність або втрачає контроль над цифровими активами. Аудитор-ревізор оцінює корпоративну систему внутрішніх аудитів підприємства та розглядає фактичний механізм обмеження доступу до публічних

цифрових ключів, перевіряє технічний ризик втрати електронних ключів доступу. Враховуючи віртуальний характер цифрових активів та їх віртуальність, аудиторським компаніям може, звичайно, знадобитися унікальне власне програмне застосування для формалізації та перевірки цифрових рахунків або додатково залучати спеців та цифрових експертів.

На нашу думку, експертні докази, як правило, отримують шляхом проведення аудиторських досліджень, опитувань та часткового тестування важливих документів, їх системне відстеження у облікових регістрах, крім того, проводять перевірки ефективності системи внутрішнього контролю з позицій його повноти. Для надійної перевірки повноти, на нашу думку, необхідно оцінити інформаційну систему та команду внутрішніх аудиторів-контролів. Хоча існують експертні типові системи, які можуть самостійно використовуватися для швидкого відстеження угод у блокчейн, аудиторам-ревізорам необхідно суттєво збільшити обсяг аудиторських процедур по суті для надійного забезпечення розумної доказовості у повноті.

Аудитори-ревізори також, на нашу думку, повинні вчасно перевірити, чи видалені персональні записи вилученого цифрового гаманця. Крім того, необхідно вчасно оцінити ймовірність настання високих потенційних збитків від позивів, судових процесів та санкцій, що виникають внаслідок порушення положень та нормативів щодо фінансових операцій з цифровими активами.

Чергова перевірка твердження публічної звітності щодо поточної оцінки та фінансової точності використовується інформації для збору надійних доказів того, що фінансові операції у публічній звітності показують правильну суму, оцінку та розподіл цифрових активів. Облікова оцінка цифрових активів, на нашу думку, є досить складним теоретичним питанням у силу різних підходів відображення змін облікової вартості цифрових активів у публічній звітності. Важливо, на нашу думку, встановити облікову одиницю поточної оцінки з метою визначення теперішньої справедливої вартості цифрових активів. У більшості випадків, як показує практика, цифрові активи мають в аудиті оцінюватися за одиницю, оскільки це відокремлені активи, а облікове тестування на фінансове знецінення має, на нашу думку, проводитися за одиницею обліку. Наступним важливим етапом є професійне затвердження

та розкриття елементів облікової політики, що використовується для фінансової оцінки цифрових активів, скажімо, необхідно більше розкрити інформацію про цифровий ринок, який залучається для оцінки.

Класично для оцінки точності звертаються до оглядів та експертного тестування аудиторських контролів, звірки документів, запитів-узгодження. Оскільки угоди з цифровими активами досить важко прямо ідентифікувати за юридичними адресами явного одержувача, це може суттєво підвищити ризик фіктивності операцій з асоційованими сторонами. Аудитору-ревізору необхідно послідовно перевіряти: цілісність введення масивів інформації на рівні власника електронного гаманця, вільний доступ та алгоритм зберігання точності електронних транзакцій з цифровими активами. Також аудитори-ревізори враховують наявність такого внутрішнього контролю на рівні незалежної сторони.

Аудит і експертне тестування внутрішніх аудиторів-контролів, точне виконання та перевірка облікових документів для аудиту фінансових операцій в публічному обліку, використовуються, на нашу думку, для надання системної впевненості у тому, що фінансові операції у обліку авторизовані та підтвержені. Аудитори-ревізори повинні, на нашу думку, отримати явні докази того, що платний клієнт встановив надійну процедуру цифрової авторизації відкриття цифрових гаманців, чітке створення принципово нових приватних цифрових ключів, а також використання цифрових бірж.

Процедура правове відсікання або фінансова належність до відповідного періоду забезпечує прямі аудиторські докази того, що фінансові операції з цифровими активами відображені у публічному обліку у належному звітному у періоді. Існують, на нашу думку, різні фактори, що можуть прямо спричинити потужні затримки в фінансовій обробці зазначених фінансових операцій, такі як: облікове використання на цифрових біржах різних технологій обману, нестабільність фінансового ринку, використання віртуального механізму консенсусу блокчейн.

До підтвердження факту існування об'єкту аудиторські процедури включають: підтвердження, документальний запит та технічна перевірка

облікових документів, аналіз бізнес-контрактів тощо. Аудиторам-контролерам також потрібно, на нашу думку, перевірити формальні докази, що підтверджують фінансове право власності на приватний електронний ключ доступу до електронних гаманців. Розмежування фіскальних обов'язків між накопиченням, ідентифікацією та авторизацією фінансових операцій з цифровими активами має бути частиною процесів внутрішнього аудиторського контролю клієнта.

Під час підготовки думки аудитора-ревізора про достовірність публічної звітності клієнта у всіх можливих суттєвих аспектах, аудитор-ревізор має частково оцінити та якісно перевірити розкриття інформації щодо цифрових активів у примітках до публічної звітності. Зазвичай ревізорам-аудиторами складається типовий перелік усіх видів інформації, щоб точно перевірити, чи у повному обсягу включені до приміток публічної звітності. На нашу думку, немає типових чітких вказівок та нормативів щодо відповідних правил подання інформації про цифрові активи.

В процесі аудиторської оцінки системи внутрішніх аудиторів-контролів як на рівні клієнта, так і на рівні цифрової бірж, аудитор-ревізор повинен точно вирішити, що може, все ж таки, піти не так на кожному етапі виконання угоди, що можуть на цьому етапі попередити визначені фінансові ризики. Для оформлення або продовження обслуговування клієнта, що здійснює фінансову операції з цифровими активами, аудитор-ревізори повинні якісно підвищувати рівень своєї професійної компетенції щодо фінансових операцій з цифровими активами шляхом професійного навчання своїх облікових працівників на основі досвіду експертів.

Таким чином, для виявлення та фінансової оцінки облікових ризиків суттєвих викривлень щодо фінансових операцій з цифровими активами, необхідно чітко отримати повне розуміння бізнес-процесів клієнта; чітко оцінити можливі фінансові ризики та відповідні цифрові засоби фінансового контролю.

На кожному з етапів виконання аудиту необхідно мати ефективну систему оцінку. На етапі оцінки необхідно навести основні характеристики високої ефективності інспектування для виявлення зв'язку із сумнівними операціями. Фірма має ретельно формувати кадровий потенціал, який буде чітко зосереджений на

етапі внутрішніх аудиторів-контролів та буде явно сприяти удосконаленню та фінансового моніторингу відповідно до парадигми системи внутрішніх контролів. На етапі сталого розвитку та залучення фінансових коштів важливою фінансовою характеристикою є законність. Також, на нашу думку, необхідно переконатися, що облікова документація відображає правдиву інформацію про цифрові активи. На етапі операційного циклу необхідно чітко контролювати законне використання фінансових інвестицій, а також вести фінансовий облік усіх фінансових зобов'язань стосовно цифрових токенів.

На момент завершення аудиту, на нашу думку, важливо вчасно роботи уточнення у програмне забезпечення цифрової платформи та робити постійну ротацию користувачів цифрових активів, а також створити сурогат цифрових актив, що порівнюються із мінімальними втратами.

З метою формування методичного середовища аудиторського контролю необхідно переконатися, що колектив розробників цифрових активів погано відноситься до порушень та шахрайства у фінансовій галузі та відповідають усім нормативним правилам та нормам. Компанії слід запровадити аудит, алгоритм виявлення та реагування на ознак фіктивності щодо цифрових активів. Важливою темою є розробка стандартів контролю якості, що потребує професійних знань експертів. Крім того, доцільно визначити аудиторські інформаційних систем, що мають, на нашу думку, забезпечити фінансову безпеку цифрових активів та фінансове відображення у публічному обліку.

Таким чином, з метою формування адекватного аудиторського середовища необхідно, на нашу думку, звернути професійну увагу моніторингу внутрішніх та зовнішніх фінансових ризиків щодо фінансових операцій з цифровими активами, сформувати команду внутрішніх аудиторів-контролів фірми, їх фінансове тестуванню під час фінансового внутрішнього аудиту поточних операцій з цифровими активами.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблемного принципового завдання систематизації теоретичних та процедурних аспектів фінансового обліку, державного контролю та оподаткування фінансових операцій з цифровими активами дозволило сформулювати прикладні висновки та пропозиції концептуального і практичного змісту.

1. Цифрові активи як інноваційний об'єкт у глобальній економіці потребують регулярного дослідження. На засадах аналізу теоретичних концепцій до сутності цифрових активів сформовано прикладний підхід до їх тлумачення, а саме, віртуальні активи – це монетарні цифрові активи, які використовують алгоритми криптографії, в контексті прямої взаємодії кількох сторін в анонімній мережі та технологію розподіленого незалежного реєстру, яка дистанційно регулює створення нових крипто блоків, інспектує транзакції та надійно забезпечує їх фінансову безпеку без прямого втручання фіскального посередника.

2. Створити віртуальну ідентифікацію віртуальних активів досить не просто, що регулюється швидкістю крипто-токенізації мережевого середовища. Трансформація класифікацій віртуальних активів дозволила проаналізувати прояви профільтних ознаки (за рівнем анонімності, за напрямом використання, за архетипом, за джерелом виникнення, за сферою існування та ідеєю володіння). Оновлена класифікація за форматом використання потребує виділення наступних основних типів цифрових активів: платіжні віртуози (цифрової або віртуальної валюти), інвестиційні крипто токени (токени підтверджені активами), умовно службові та умовно гібридні крипто токени. Реалізація запропонованих методологічних ознак, дасть можливість, на нашу думку, правильно сформувати їх в системі інтегрованого обліку та публічної звітності.

3. Трансформація інформаційного-аналітичного й нормативно-методичного наповнення обліку та оподаткування операцій з цифровими активами забезпечило можливість визначення і

концептуально обґрунтувати питань, що пов'язані із веденням фінансового обліку цифрових активів. В силу не типового зміст цифрових активів у системі фінансового обліку та дискусійних засад щодо нормативно-правового регулювання угод з використанням цифровими активами в роботі запропоновано його удосконалення, а саме визначено сутність цифрових активів, їх економічний зміст, встановлено механізм організації та адміністрування діяльності мережесуб'єктів, визначено формальні вимоги до цифрових бірж та статус учасників мережевого ринку віртуальних валют.

4. Деталізація сутності нового типу віртуального активів на засадах обґрунтованої класифікації обумовило визначити, що сучасні цифрові активи мають ознаки класичних об'єктів обліку: платіжні цифрові токени мають ознаки типових електронних грошей, цифрові інвестиційні крипто токени – фінансових цінних паперів, цифрові службові крипто токени – авансова попередня оплата за активи, крипто токени фінансово забезпечені чистими активами мають класичні ознаки їх базового облікового активу, а тому, на нашу думку, мають формально та відповідно відображатися в фінансовому обліку. Змішані інвестиційні токени слід відображати, на нашу думку, в контексті до їх фінансових характеристик.

5. Удосконалення методики фінансового обліку мережесуб'єктів операцій з цифровими та віртуальними активами відповідно до цифрових процесів та мутацій цифрових активів обумовило введення наступних субрахунків щодо їх обліку: 336-Платіжні крипто токени; 3531-Службові мережеві токени; 144- Інвестиційні мережеві токени довгострокові; 3532-Інвестиційні крипто токени поточні 1281-Інші забезпечені крипто токени; 1282-Інші незабезпечені крипто токени; 291-Забезпечені крипто токени, утримувані від імені клієнтів; 292-Незабезпечені крипто токени, утримувані від імені клієнтів; 708-Дохід від мережевого майнінгу цифрових активів, 973-Собівартість віртуально реалізованих цифрових активів, 707-Дохід від віртуально реалізації цифрових активів. Запропонована форма мережевого Звіту про рух віртуальних активів, на нашу думку, дозволить структурувати інформацію про віртуальний рух по мережевим канал для прийняття вчасних управлінських рішень.

6. Проведення достовірної фінансової оцінки цифрових активів для прийняття управлінських стратегій обумовило необхідність побудови оцінки за поточною справедливою вартістю для цифрових активів, які частково перебувають на активному фінансовому. Справедливу поточну вартість службових крипто токенів, та крипто токенів, підтверджених власними активами, слід визначати як поточну оціночну вартість активів, що є концептуальним для цих цифрових активів. Перегляд поточної вартості цифрових активів більше собівартості впливає на сукупний дохід; менше собівартості – на Звіт про сукупні фінансові результати. Така віртуальна оцінка дасть змогу подолати спотворення інформації про цифрові активи, що усуває ризик асиметрії облікової інформації.

7. Формування організаційних та процедурних положень фінансового обліку віртуальних операцій з цифровими активами потребує подавати інформацію, яку необхідно розкривати, на нашу думку, у додаткових примітках до публічної звітності (поточні обсяг, юридична природа та економічна суть віртуальних операцій з цифровими активами; елементи облікової політики та професійного судження; формальні методи оцінки поточної справедливої вартості; фінансові ризики щодо віртуальних операцій з цифровими активами), що суттєво підвищує аналітичність публічної звітності для користувачів.

8. Для проведення незалежного аудиту віртуальних операцій з цифровими активами, на нашу думку, доцільно значну увагу приділити аналізу фінансових ризиків та регулярному тестуванню незалежних внутрішніх аудиторів-контролів підприємства. Обґрунтована матриця економічних ризиків та фінансових контролів дозволить якісно удосконалити типові аудиторські процедури щодо фінансового підтвердження достовірності віртуальних операцій з цифровими активами та аудиторських процедур у відповідь на фінансовий ризик безперервної мережевої діяльності підприємства в частині сепарації мережевих ризиків (ризик втрати віртуального гаманця, ризик фінансового шахрайства, фінансові кібератаки, ризик втрати фінансової вартості віртуальних активів), засобів фінансового контролю та незалежних аудиторських процедур у швидку відповідь на визначені фінансові ризики, що дозволить, на нашу думку, розумно реагувати на визначені фінансові ризики та приймати стратегічні управлінські рішення.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Базилевич В. Д., Ільїн В. В. Філософія економіки. Історія: монографія. Київ: Знання. 2011. 1198 с.
2. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В. Цифрові активи у системі бухгалтерського обліку та звітності. Проблеми економіки. 2019. Vol 2 (40). Р. 145 – 156. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-2_0-pages-145_156.pdf. (дата звернення: 16.01.2021). DOI: <http://dx.doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-145-156>.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (датазвернення: 16.01.2021).
4. Дерун І. А., Склярук І. П. Онтологічні аспекти сутності криптовалюти та її відображення в обліку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. 2018. №11(39). С. 163–170. URL: [10.25264/2311-5149-2018-11\(39\)-163-170](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2018-11(39)-163-170) (дата звернення: 16.01.2021).
5. Зелена книга регулювання ринку криптовалют. BRDO. 2019. URL: <https://cdn.regulation.gov.ua/fe/5b/20/42/regulation.gov.ua2.pdf> (дата звернення: 15.11.2020).
6. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики №457 від 11.10.2010. Дата оновлення 24.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (дата звернення: 16.01.2021).
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР28. Дата оновлення: 1.01.2020. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (датазвернення 19.09.2020).
8. Лубенець І. Огляд цифрових криптовалют. Блог експертів про – 2018. URL: http://www.prostoblog.com.ua/lichnye/byudzhet_obzor_tsifrovyyh_kriptovalyut. (дата звернення: 16.01.2021).
9. Мельниченко О. В. Організація і методологія аналізу і аудиту електронних грошей в банках: дис. д-ра екон. наук: спец. 08.00.09. Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2016. – С. 67–69.

10. Міжнародний стандарт аудиту 200 (МСА 200): Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту.

URL: <https://web.archive.org/web/20120319004726/http://apu.com.ua/content.php?lang=uk&c=page.php&id=75> (дата звернення: 16.01.2021).

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (МСБО 32): Фінансові інструменти: подання. Дата оновлення: 30.10.2018. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення 20.09.2020).

12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38): Нематеріальні активи. Дата оновлення: 30.10.2018. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення 20.09.2020).

13. Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 (МСФЗ 13): Оцінка справедливої вартості. Дата оновлення: 26.10.2018. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення 20.09.2020).

14. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 (МСФЗ 15): Дохід від договорів з клієнтами. Дата оновлення: 16.01.2021. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення 17.01.2021).

15. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9): Фінансові інструменти. Дата оновлення: 05.08.2020. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення 20.09.2020).

16. Петрук О. М. Новак О. С. Стан та перспективи використання похідних фінансових інструментів на криптовалюті. Облік і фінанси. 2020. №3 (89). С. 60–65.

17. Петрук О. М. Новак О. С. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її облікового відображення. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2017. № 4 (82). С. 48–55.

18. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. Дата оновлення: 18.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.09.2020).

19. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення 19.09.2020).

20. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-X. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення 19.09.2020).

21. Про віртуальні активи: Проект Закону Верховної Ради України від 11.06.2020 р. № 923-IX Дата оновлення: 02.12.2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення: 16.01.2021).

22. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010. 2297-VI. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 16.01.2021).

23. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. 2657-XII. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-12> (дата звернення: 16.01.2021).

24. Про Національний банк України: Закон України № 679-XIV від 20.05.1999. Дата оновлення 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 16.01.2021).=103

25. Про обіг криптовалюти в Україні: Проект Закону Верховної Ради України від 06.10.2017 р. № 7138. Дата оновлення: 29.08.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення: 16.01.2021).

26. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні. Проект Закону Верховної Ради України від 10.10.2017 р. № 7138-1. Дата оновлення: 29.08.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення: 16.01.2021).

27. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. Дата оновлення: 24.12.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

28. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12.07.2001. Дата оновлення 04.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 16.01.2021).

29. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України №3480-IV від 23.02.2006. Дата оновлення 24.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3480-15> (дата звернення: 16.01.2021).

30. Рішення Дарницького районного суду м. Києва. Справа № 753/599/16-ц, провадження № 2/753/2539/16. Від 24.03.2016.

URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/56686444> (дата звернення: 16.01.2021).

31. Рішення у справі «Беєлер проти Італії» Європейського суду з прав людини від 5.01.2000. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/so2462> (дата звернення: 16.01.2021).

32. Фостолович В. А. Механізм управління крипто валютою в обліковій системі підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 5. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6324> (дата звернення: 16.01.2021).=117

33. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. 435-IV. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (дата звернення 19.09.2020).

34. Щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin: Роз'яснення Національного Банку України від 10.11.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text> (дата звернення: 16.01.2021).

35. Яцик Т. В. Інформаційне та нормативно-правове забезпечення обліку і аналізу операцій з цифровими активами. Шевченківська весна: Економіка: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2019. С. 114. URL: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/225514/>

36. Яцик Т. В. Методика бухгалтерського обліку та фінансової звітності операцій з криптовалютою. Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф (м. Полтава, 10 листопада 2018 р.). Полтава, 2017. С. 143–145.

37. Ali R., Barrdear J., Clews R., Southgate J. Innovations in payment technologies and the emergence of digital currencies. Bank of England Quarterly Bulletin. 2014. Q3. Bank of England. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/innovations-inpayment-technologies-and-the-emergence-of-digital-currencies.pdf> С. 8

38. Arslanian H., Fischer F. The Crypto-asset Ecosystem. Economics and Finance: Palgrave Macmillan, Cham. 2019. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-14533-0>

39. Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council on criminal sanctions for market abuse (market abuse directive). 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0057> (дата звернення: 16.01.2021).

40. ESMA. Advice on Initial Coins Offerings and Crypto-Assets. 2019. URL: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-157-1391_crypto_advice.pdf, p. 42 (дата звернення: 15.11.2020).

41. European Central Bank (ECB). Crypto-Assets: Implications for financial stability, monetary policy, and payments and market infrastructures. 2019. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/-ecb.op223~3ce14e986c.en.pdf> assets (дата звернення: 16.01.2021).

42. European Securities and Markets Authority (ESMA). 2019. Advice - InitialCoin Offerings and Crypto-Assets. URL: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-157-1391_crypto_advice.pdf (дата звернення: 16.01.2021).

43. EY . The valuation of crypto-assets. Minds made for shaping financial services. 2019. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/emeia-financial-services/ey-the-valuation-of-crypto-assets.pdf (дата звернення: 15.11.2020).

44. EY. IFRS Developments: Holdings of cryptocurrencies. 2019. URL: <https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-devel150-cryptocurrency-holdings-august-2019/USDFILE/ey-devel150-cryptocurrency-holdings-august-2019.pdf> (датазвернення: 15.11.2020).

45. FATF Annual Report 2019-2020. 2020. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/annual-report-2019-2020.html>.
(дата звернення: 16.01.2021).
46. Global cryptoasset regulatory landscape study. Cambridge Centre for Alternative Finance. 2012. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/2019-04-ccaf-global-cryptoasset-regulatory-landscape-study.pdf> (дата звернення: 16.01.2021).
47. IFRS Interpretations Committee. Holdings of Cryptocurrencies. 2019. URL: <https://www.ifrs.org/-/media/feature/meetings/2019/june/ifric/ap12-holdings-of-cryptocurrencies.pdf> (дата звернення: 15.11.2020).
48. Munro A. Cryptocurrency trends in 2020: From DeFi to COVID crisis. 2020. URL: <https://www.finder.com.au/cryptocurrency-trends-in-2020-from-defi-to-covid-crisis> (дата звернення: 15.11.2020).
49. PwC. A look at current financial reporting issues. 2019. No. 2019-05. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accounting-considerations-ifrs-pwc-in-depth.pdf> (дата звернення: 15.11.2020).
50. PwC. PwC launches solution supporting audit of cryptocurrency. 2019. URL: <https://press.pwc.com/News-releases/ALL/pwc-launches-solutionsupporting-audit-of-cryptocurrency/s/5e3ec5e1-0cf3-4a75-b5af-4f9d23402e88> (дата звернення: 15.11.2020).